

Concept STRUCTUURVISIE CULTUURHISTORIE 2013 - 2023

gemeente VOORSCHOTEN

Afb. voorpagina: Zicht vanaf de Oranjewetering richting het centrum (foto auteur).

Colofon

Titel: Structuurvisie Cultuurhistorie, gemeente Voorschoten

Auteur: drs. Linda Driesen – van der Male

Datum: 20 september 2012

Kenmerk: 2011/03v1

Opdrachtgever: Gemeente Voorschoten, sector Ruimtelijk Beheer

CULTHIS, adviesbureau cultuurhistorie

Prinses Irenelaan 12

2252 GJ Voorschoten

www.culthis.nl

© 2012 Culthis

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden d.m.v. druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Culthis, adviesbureau Cultuurhistorie.

Contactgegevens

Organisatie	Culthis
Contactpersoon	Linda Driesen
Mobielfnummer	06 – 247 85 589
Adres	Prinses Irenelaan 12 2252 GJ Voorschoten
Email	Linda@culthis.nl

Contactgegevens opdrachtgever

Organisatie	Gemeente Voorschoten
Contactpersoon	Bart Boon, Helena Meijer
Telefoonnummer	071 560 0600
Adres	Leidseweg 25 2252 LA Voorschoten
Email	bboon@voorschoten.nl , hrmeijer@voorschoten.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	7		
Inleiding	11		
Hoofdstuk 1 Wet- en regelgeving	12		
1.1 Rijksoverheid	12		
1.1.1 Monumentenwet	12		
1.1.2 Ontwikkelingen rijksbeleid	12		
1.1.3 Nieuwe Wet op de Ruimtelijke Ordening	12		
1.2 Provinciaal beleid	13		
1.2.1 Regioprofielen	13		
1.2.2 Landgoedbiotopen	13		
1.2.3 erfgoedlijnen	13		
1.3 Gemeentelijke beleid	14		
Hoofdstuk 2 Structuurvisie	16		
2.1 Waarom een structuurvisie cultuurhistorie?	16		
2.2 Waaruit bestaat deze structuurvisie?	16		
2.3 Ontwikkeling als uitgangspunt	17		
2.4 Hardheidsclausule	17		
2.5 Criteria voor waardering	18		
		2.6 Gradaties in cultuurhistorische waarden	18
		2.7 Huidige beeld sectoraal beleid	21
		Hoofdstuk 3 Typisch Voorschoten	22
		3.1 Historie in een notendop	22
		3.2 Cultuurhistorische hoofdstructuur	24
		3.2.1 Systematiek thema's	24
		3.2.2 Aanvullende waarden	24
		3.3 Archeologie	24
		3.4 Bovengrondse cultuurhistorische structuur	24
		3.4.1 Infrastructuur	25
		3.4.2 Ensembles	26
		<i>Kernkwaliteiten Voorschoten</i>	29
		3.4.3 Buitenplaatsen	30
		3.4.4 Agrarisch erfgoed en het landelijk karakter	32
		3.4.5 Overige cultuurhistorische waarden	33
		Hoofdstuk 4 Implementatie erfgoedzorg	36
		4.1 Planologische verankering	36
		4.1.1 Bestemmingsplan	36
		4.1.2 Dubbelbestemming	36
		4.1.3 Bouwhistorie in het bestemmingsplan	37
		4.1.4 Beperken vergunningsvrij bouwen	37
		4.1.5 Aanlegvergunningstelsel	37
		4.1.6 Sloopvergunningstelsel	39
		4.2 Projectbesluit met onderbouwing en nadere eisen	39

4.3 Omgevingsvergunning met nadere onderbouwing	41
4.4 Welstandsnota	41
4.5 Sectorale bescherming	41
4.5.1 Gemeentelijke monumenten	41
4.5.2 Gemeentelijk beschermde dorpsgezichten	42
4.5.3 Erfgoedverordening	42
4.5.4 gemeentelijke buitenplaatsbiotopen	42
Hoofdstuk 5 Omgang met cultuurhistorische waarden	44
5.1 Algemene richtlijnen gemeentelijke monumenten	44
5.2 Algemene richtlijnen 'Beeldbepalend'	44
5.3 Algemene richtlijnen 'Beeldondersteunend'	45
5.3 Algemene richtlijnen groenbeheer buitenplaatsen, groengebieden en andere groenelementen	46
5.5 Specifieke richtlijnen cultuurhistorische waarden	47
5.6 Sloop	47
5.7 Handhaving	47
Hoofdstuk 6 Communicatie	49
6.1 Participatie van inwoners	49
6.2 Lokaal Erfgoed Platform (LEP)	49
6.3 Informatievoorziening	50
Hoofdstuk 7 Uitvoeringsparagraaf	51
7.1 Invoering instrumentarium	51
7.2 Inzet uren	52

Bijlagen	53
Bijlage I Cultuurhistorische waardenkaart	54
Bijlage II Nieuwe gemeentelijke monumenten	55
Bijlage III Overzicht beeldbepalende cultuurhistorische waarden	57
Bijlage IV Overzicht beeldondersteunende cultuurhistorische waarden	62
Bijlage V Vastgestelde gemeentelijke monumentenlijst	66
Bijlage VI Voorstel af te voeren gemeentelijke monumenten	69
Bijlage VII Rijksmonumenten	74
Bijlage VIII Aanvullende selectiecriteria	77
Bijlage IX Uitvoeringsparagraaf	81
Literatuur en meer	82

Samenvatting

De visie over erfgoed is in de afgelopen jaren steeds meer gericht op het omgevingsgericht denken over de versterkende combinatie van beschermde monumenten en cultuurhistorische waarden in dorp en landschap. In 2012 heeft dit geleid tot een wijziging in het Besluit Ruimtelijke Ordening waarbij het onderzoeken en waarderen van aanwezige cultuurhistorische waarden bij ruimtelijke ontwikkelingen verplicht is gesteld. Een waardering op een beperkt gebiedsniveau heeft alleen waarde als de aanwezige waarden in een breder perspectief zijn geplaatst. Om deze reden heeft Voorschoten voor het gehele grondgebied een cultuurhistorische hoofdstructuur opgesteld, welke een kader biedt aan de aanwezige cultuurhistorische waarden. De hoofdstructuur is in vier hoofdthema's benoemd, die tezamen het 'Verhaal van Voorschoten' vertellen. Een verhaal over mensen en de wijze waarop zij in de afgelopen eeuwen Voorschoten hebben vormgegeven.

Deze thema's zijn:

- a) infrastructuur,
- b) ensembles,
- c) buitenplaatsen en
- d) agrarisch erfgoed en landelijk karakter.

Naast deze vier thema's is een vijfde thema benoemd dat een verzamelplaats is voor alle op zichzelf staande cultuurhistorische waarden met een intrinsiek karakter en daaruit voortvloeiend belang.

Driedeling in waardering

Met deze thema's in het achterhoofd heeft een inventarisatie en waardering van al het aanwezige erfgoed plaatsgevonden. Dit heeft geleid tot een lijst en digitale kaart met cultuurhistorisch waardevolle objecten, complexen, structuren en gebieden. Deze lijst is onderverdeeld in drie waarderingsgradaties, allen gekoppeld aan een eigen beleidsinstrumentarium.

- De absolute topstukken van de cultuurhistorische waarden worden voorgesteld voor sectorale bescherming (gemeentelijke monumenten, bijlage II) via de erfgoedverordening. Dit betreft gebieden, structuren, objecten en complexen met een zeer hoge cultuurhistorische waarde. Dit zijn de belangrijkste spelers in het 'verhaal van Voorschoten'.

Naast de sectorale bescherming zijn twee regimes in het leven geroepen die tot uitdrukking komen in de bestemmingsplanregels. Deze hebben de regimes 'Beeldbepalend' en 'Beeldondersteunend' meegekregen.

- Beeldbepalend (bijlage III): Deze panden, objecten en structuren hebben een architectuur- en cultuurhistorische waarde. Deze waarde is hoog, maar lager dan bij de gemeentelijke monumenten. Ze spelen een belangrijke (ruimtelijke) rol in de historie en het karakter van Voorschoten. Samen met de gemeentelijke monumenten bepalen ze het bijzondere karakter en de sfeer van Voorschoten. De betreffende waarde wordt gezien als uitgangspunt en inspiratiebron voor een ontwikkeling. Daarbij wordt gestreefd naar instandhouding en versterking van deze waarden.
- Beeldondersteunend (bijlage IV): Deze panden, objecten en structuren hebben een architectuur- en cultuurhistorische waarde die met name in ruimtelijke zin bijdraagt aan het bijzondere karakter van Voorschoten. Ze bieden een ruimtelijke context voor de gemeentelijke monumenten en

beeldbepalende panden. Daardoor dragen ze bij aan het ondersteunen en versterken van het historische karakter van Voorschoten.

De ontwikkelingsstrategie voor deze waarden zijn vooral gericht op transformatie en ontwikkeling in plaats van op behoud.

Verskil in beschermingsinstrumentaria

Er is een duidelijk onderscheid te benoemen tussen de sectorale beschermde status en het opnemen van waarden in het bestemmingsplan. De sectorale bescherming is alleen voor de topstukken, die een zeer hoge cultuurhistorische waarde hebben en waarvoor sloop om die reden in principe wordt uitgesloten. Verlies van deze waarden wordt gezien als verlies aan ruimtelijke kwaliteit en historie. Deze status biedt beperkingen voor eigenaren, maar ook voordelen in de vorm van laagrentende leningen via het cultuurfonds en een economische meerwaarde door de authenticiteit.

Het benoemen van waarden via het bestemmingsplan is minder dwingend. Het algemeen belang van de waarden die via het bestemmingsplan beschermd worden ligt dan ook lager. De waarden zijn beeldbepalend in de openbare ruimte en vertellen een belangrijk deel van de historie. Er wordt aan de eigenaren gevraagd zorgvuldig en met aandacht om te gaan met deze waarden. De slooptoptie wordt niet uitgesloten, maar via een set regels onderbouwd en beperkt.

Implementatie structuurvisie

Het is belangrijk om te beseffen dat de structuurvisie Cultuurhistorie niet op zichzelf staat. Dit is slechts een basisdocument, waarmee de gemeente zichzelf aan een visie bindt. De cultuurhistorische waarden moeten in verschillende ruimtelijk juridische beleidsdocumenten worden vastgelegd. Zoals aangegeven zijn de belangrijkste instrumenten voor verankering: sectorale bescherming via de erfgoedverordening en het bestemmingsplan. Daarnaast

wordt een aanvullend beleidsdocument ingezet in de vorm van de welstandsnota voor toetsing van de omgevingsvergunning.

De erfgoedverordening biedt meer mogelijkheden dan alleen de aanwijzing van gemeentelijke monumenten. In de verordening wordt een nieuwe paragraaf opgenomen die betrekking heeft op de in stand houding van kwetsbare gebieden op en rondom de buitenplaatsen, *de buitenplaatsbiotoop*. De oorspronkelijke opzet van buitenplaatsen en de bijbehorende zichtassen en bosjes buiten de buitenplaats blijven met deze maatregel ook in de toekomst onderdeel van het karakteristieke buitenplaatsenlandschap van Voorschoten.

De digitalisering van bestemmingsplannen en de daarmee gepaard gaande aanpassing is grotendeels afgerond. Alle plannen zijn in procedure genomen. Dat betekent dat voor het onderdeel cultuurhistorie een overkoepeld paraplubestemmingsplan wordt opgesteld. De regelingen in het parapluplan bestaan uit een reeks samengestelde bepalingen. De bouwregels zullen betrekking hebben op onder andere de bouwhoogte, positionering en hoeveelheid bebouwing op het perceel. Een aanleg- en sloopvergunningstelsel moeten er voor gaan zorgen dat ontwikkelingen in waardevolle gebieden niet zonder weloverwogen afweging plaatsvinden. De welstandsnota is het derde beleidsdocument dat samenhangt met deze thematische structuurvisie. Wanneer de verankering zorgvuldig is geregeld in de eerder genoemde juridische documenten kunnen omgevingsvergunningen zonder problemen worden aangevraagd. De Voorschotense Commissie Welstand en Cultureel Erfgoed toetst deze vervolgens aan de welstandsnota. De toetsingscriteria in de nota mogen niet in strijd zijn met de aanwezige cultuurhistorische waarden. Om deze reden wordt ook de welstandsnota aangepast op de punten die cultuurhistorisch van belang zijn. Ondanks dat deze structuurvisie aanstuurt op een breed scala aan regelingen om cultuurhistorie een plaats te bieden in de ruimtelijke ontwikkelingen is de visie ontwikkelingsgericht voor zowel objecten, gebieden, structuren als complexen. Cultuurhistorie is slechts één

van de afwegingsfactoren in de ruimtelijke ordening. De verankering is bedoeld om cultuurhistorie op het juiste moment in de afweging een plaats te geven.

Communicatie

Het vaststellen en omgaan met cultuurhistorische waarden is iets dat de gemeente niet alleen doet. Inwoners, eigenaren en andere belanghebbenden spelen een belangrijke rol in de totstandkoming en implementatie van deze structuurvisie. Het Lokaal Erfgoed Platform heeft in de rubricering van de cultuurhistorische thema's een belangrijke rol gespeeld. Deze betrokken inwoners kennen het dorp door en door en met die kennis weten zij beter dan wie dan ook hoe het 'verhaal van Voorschoten' is opgebouwd. In het stadium van de verankering is de gemeente van mening dat het uitdragen van de kennis en het informeren van de betrokkenen een belangwekkend onderdeel is van het verdere proces. Al voor het raadsbesluit zal de gemeente starten met informatieavonden over de historie van Voorschoten en de voorgestelde beleidsvisie. Eigenaren zullen ook nadere informatie ontvangen over wat dit specifiek voor hen betekent.

Uitvoering

Na de vaststelling van de structuurvisie cultuurhistorie door de raad wordt aangevangen met de implementatie. De verschillende processen die daar inherent aan zijn, zullen naar verwachting na ca. één jaar worden afgerond. In enkele gevallen zal een partieel onderdeel als gevolg van een mogelijk bezwaar nog lopen. Dit hoeft niet de gehele implementatie te vertragen.

De beleidsmedewerker erfgoed zal ca. 3,5 dagen per week alleen met deze werkzaamheden bezig zijn. Ook is juridische expertise nodig voor het behandelen van eventuele zienswijze, bezwaren e.d. Hiervoor zal een beroep worden gedaan op een jurist binnen de organisatie. Het aantal uren is nog niet goed in te schatten. Ten behoeve van de handhaving zal een ambtenaar in de buitendienst

betrokken moeten worden om doelstellingen van het beleid te handhaven.

Prentbriefkaart van Beresteijn, ca. 1920. Destijds instituut Wullings (collectie Gemeentearchief Voorschoten)

De (on)zichtbare sporen die door het gebruik en de gewoonten van de mensen zijn ontstaan, heet *Cultuurhistorie*.

De samenhang tussen de ruimtelijke kwaliteiten die het gevolg zijn van het menselijk handelen en de positieve waardering die er nu aan gekoppeld wordt, wordt aangeduid als de *cultuurhistorische waarde*.

Inleiding

De ruimtelijke kwaliteit en samenhang van Voorschoten zijn het gevolg van tientallen eeuwen van ontwikkeling. Al vanaf de eerste bewoning door de mens, startend in de Late Bronstijd (1000 – 600 jaar voor Christus), heeft zij geprobeerd het landschap naar haar hand te zetten. Eerst op eenvoudige wijze door het cultiveren van hoger gelegen delen voor landbouw, later door structurele waterbeheersing om het land op grotere schaal bruikbaar te maken voor bewoning en bewerking. Deze eeuwen van ontginnen en ontwikkelen van het landschap hebben hun sporen nagelaten in allerlei verschillende vormen: verkavelingssloten, wegenpatronen, bebouwing. Al deze elementen verwijzen naar een voor Voorschoten specifieke ontwikkelingsgeschiedenis. De (on)zichtbare sporen die door het gebruik en de gewoonten van de mensen zijn ontstaan, heet *Cultuurhistorie*. De samenhang tussen de ruimtelijke kwaliteiten die het gevolg zijn van het menselijk handelen en de positieve waardering die er nu aan gekoppeld wordt, wordt aangeduid als de *cultuurhistorische waarde*.

Deze waarden geven een beeld van wat Voorschoten heeft doorgemaakt door de eeuwen heen. Het vertelt over de mensen die er hebben gewoond en wat zij hebben gedaan om te (over)leven in dit gebied. Het geeft een gebied karakter en identiteit. Over het algemeen kan gezegd worden dat identiteit ook kwaliteit met zich meebrengt. Kwaliteit draagt bij aan de leefbaarheid voor bewoners en gebruikers van de gemeente Voorschoten. Door deze aspecten in de (gebouwde) omgeving wordt Voorschoten ervaren als een 'thuis'.

Dat cultuurhistorische waarden bijdragen aan een interessant woon- en werkklimaat wordt steeds vaker met onderzoeken bewezen. Niet

alleen de belevingswaarde van een cultuurhistorisch rijke omgeving wordt gewaardeerd, steeds meer wordt aangetoond dat benutting van cultuurhistorie ook een economische component heeft. Bedrijven willen zich identificeren met een bijzondere omgeving, recreanten trekken naar cultuurhistorisch waardevolle gebieden en ook de waarde van vastgoed stijgt als gevolg van benutting van cultuurhistorie. Deze studies geven des te meer reden om zorgvuldig met de cultuurhistorische gegevens van de omgeving om te gaan en te zoeken naar een goede balans tussen ontwikkeling en behoud van karakteristieken en waarden.¹

Voorschoten heeft met het vaststellen van de nota erfgoed (dec. 2009) aangegeven zich bewust te zijn van de cultuurhistorische waarden binnen de gemeente en deze lange historie te willen respecteren. Deze structuurvisie cultuurhistorie is een uitwerking van de nota erfgoed (2009 en 2012). In deze structuurvisie voor de komende 10 jaar wordt aangegeven welke waarden in de stedenbouwkundige ruimte en het cultuurlandschap beschouwd kunnen worden als karakteristieke cultuurhistorische waarden. Tevens biedt het een visie op de wijze waarop met de waarden omgegaan kan worden.

¹ Witteveen + Bos (Voorschoten 2004), *Economische waardering cultuurhistorie*. T. Bade & Gerwen Smid, *Eigen haard is goud waard*. M. Linssen e.a., *Een cultuurhistorisch argument*.

Hoofdstuk 1

Wet- en regelgeving

1.1. Rijksoverheid

1.1.1 Monumentenwet

De bescherming van aangewezen rijksmonumenten en rijksbeschermden dorps- en stadsgezichten is geregeld in de monumentenwet 1988. Hierin worden procedures voor aanwijzing, bescherming en het aanvragen en verlenen van vergunningen geregeld. Daarnaast geeft de monumentenwet 1988, sinds de aanpassing van de wet in 2007, regelgeving voor bescherming van archeologische vindplaatsen. Deze wet beschermt, behoudt en geeft regels voor benutting van al het cultureel erfgoed van Nederland, boven- en ondergronds.

De Monumentenwet 1988 vormt de basis voor de subsidieregelingen voor instandhouding, onderhoud en restauratie van gebouwde monumenten en historische buitenplaatsen.

Binnen de regelgeving van de monumentenwet 1988 hebben gemeenten tevens de mogelijkheid gekregen gemeentelijke monumenten aan te wijzen op basis van een eigen verordening.

1.1.2 Ontwikkelingen in rijksbeleid

In navolging van het Belvédèrebeleid² heeft het Rijk per 1 januari 2012 een nieuwe regeling voor erfgoed en cultuurhistorische

² Van 1999 tot en met 2009 heeft het programma Belvédère de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformaties gestimuleerd. De cultuurhistorie in de leefomgeving - van een gebouw, een structuur of een gebied - kan immers vaak kwaliteit en betekenis toevoegen aan ruimtelijke ontwikkelingen.

waarden toegevoegd aan het Besluit Ruimtelijke Ordening (BRO), artikel 3.1.6. tweede lid onder a. De tekst van het artikel luidt nu: *‘Voor zover bij de voorbereiding van het bestemmingsplan geen milieueffectrapport als bedoeld in hoofdstuk 7 van de Wet milieubeheer wordt opgesteld, (...) worden in de toelichting ten minste neergelegd: een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden’*. In de praktijk betekent dit dat het analyseren van de cultuurhistorische waarden van een gebied een belangrijke stap wordt in de ontwikkeling van een gebied. Bij het opstellen van bestemmingsplannen, stedenbouwkundige visies en landschapsvisies moet de cultuurhistorische waarde van het gebied geanalyseerd, gewaardeerd en vervolgens verankerd worden. Hiermee wordt cultuurhistorie een kapstok voor de ruimtelijke ontwikkeling.

De rijksoverheid raadt gemeenten aan de waarden inzichtelijk te maken in een (thematische) structuurvisie cultuurhistorie. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft het goede voorbeeld gegeven met het discussiestuk ‘Koersen op Karakter’. Dit stuk is inmiddels opgenomen in de rijksstructuurvisie Infrastructuur en Ruimte.

1.1.3 Nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (nWRO)

De Wet op de ruimtelijke ordening (WRO) regelt alle procedures, verplichtingen en mogelijkheden bij ruimtelijke ontwikkelingen. De WRO verplicht gemeenten tot het vaststellen van een structuurvisie voor het gehele grondgebied ten behoeve van ontwikkeling van de ruimtelijke ordening. Daarnaast kunnen gemeenten een structuurvisie vaststellen voor deelaspecten van de ruimtelijke ordening. Cultuurhistorie is één van deze deelaspecten.

1.2. Provinciaal beleid

Begin juli 2010 hebben de Gedeputeerde Staten van de provincie Zuid-Holland een structuurvisie tot 2020 vastgesteld. Met de nieuwe structuurvisie wil de provincie sturen op kwaliteit. Zij is van mening dat kwaliteit een belangrijke koppeling heeft met de cultuurhistorie en heeft daarom twee instrumenten ontwikkeld om kwaliteit en cultuurhistorie te koppelen: de regioprofielen en de landgoedbiotopen.

1.2.1 Regioprofielen

De regioprofielen zijn indirect gekoppeld aan de structuurvisie en kunnen gezien worden als een uitbreiding van de cultuurhistorische hoofdstructuur van de provincie Zuid-Holland. Gedeputeerde Staten zijn van mening dat het een provinciaal belang is om zorgvuldig om te gaan met de cultuurhistorische waarden binnen de provincie. Om deze reden hebben zij tien topgebieden en cultuurhistorische thema's aangewezen. Per gebied en per thema is beschreven wat de cultuurhistorische waarde inhoudt en welke ruimtelijke ontwikkelingen met respect voor die waarde mogelijk zijn. Dit betekent allerminst dat grote gebieden 'op slot' zouden moeten, maar dat dynamiek en verandering zich verhouden tot de aanwezige cultuurhistorische kwaliteiten. De provincie gaat uit van twee vormen van sturing (afb. 1): 'continuïteit van karakter' (in blauw aangegeven op de sturingskaarten) en 'behoud van uitzonderlijke kwaliteit' (paars). Voor elk gebiedsdeel geven uitgewerkte, meer specifieke sturingsrichtlijnen aan wat hieronder verstaan wordt.

Bij het opstellen van de gemeentelijk structuurvisies, bestemmingsplannen en stedenbouwkundige of groenstructuurplannen moet rekening gehouden worden met deze profielen. De gemeente Voorschoten valt binnen het regioprofiel Den Haag/Wassenaar, wat grofweg samenvalt met de

Duivenvoordse en Veenzijdsepolder. Behoud en versterking van de aanwezige waarden worden hier nagestreefd.

1.2.2 Landgoedbiotopen

De landgoedbiotoop is als onderdeel van de verordening Ruimte van de provincie vastgesteld. Ze sluit daarmee aan bij de molenbiotoop die al langer onderdeel uitmaakt van de provinciale verordening Ruimte.

De buitenplaatsbiotoop heeft ten doel de hoofdropzet van een buitenplaats ervaarbaar en beleefbaar te houden. Dit houdt in dat zichtassen, infrastructuur en structuur van de buitenplaats gevrijwaard moeten blijven van storende elementen. De bescherming van de buitenplaats geldt zowel binnen als buiten de buitenplaats; geen hoge flatgebouwen direct naast de buitenplaats of in een zichtlijn en geen grote ontwikkelingen die de structuur aantasten op de buitenplaats. De buitenplaats moet herkenbaar blijven als ruimtelijke eenheid.

Voor de gemeente Voorschoten zijn 6 landgoederen/buitenplaatsen opgenomen in de verordening. Het betreft de buitenplaatsen: Berbice, Beresteyn, Bijdorp, Duivenvoorde, Ter Wadding en Ter Horst.

De verordening verplicht de gemeente rekening te houden met de doelen die de provincie met deze maatregel wil bereiken en is derhalve verplicht de regelgeving verder te uit te werken.

1.2.3 Erfgoedlijnen

In het nieuwe provinciale erfgoedbeleid onder de periode 2013 – 2016 heeft de provincie een nieuwe werkwijze geïntroduceerd. Zij zal vanaf 2013 vooral werken op basis van erfgoedlijnen. Dit is een geografische structuur (kust, trekvaart, oude duinenrij, eiland, etc.), die meerdere monumentale stippen met één gemeenschappelijk historisch verhaal verbindt tot één streep of lijn op de kaart. Het zijn ensembles van erfgoed, landschap en water, die kwaliteit verschaffen aan de ruimte en beschikken over groot recreatief en toeristisch potentieel.

Het doel van dit nieuwe beleid is versnippering van gelden en inzet te voorkomen. In Voorschoten gelden de erfgoedlijnen Landgoederenzone en Vliet als aandachtspunten voor de provincie.

1.3. Gemeentelijk beleid

De gemeenteraad heeft op 17 december 2009 ingestemd met de visie en de maatregelen van de Nota Erfgoed. In deze Nota geeft de gemeente aan wat haar ambities zijn om het aanwezige culturele erfgoed veilig te stellen, in stand te houden en verder te ontwikkelen. Samen met de Erfgoedverordening 2008 en de archeologienota 'Het Bodemarchief ontrafeld' vormt de Nota Erfgoed het sluitstuk van een intensief traject om de ambities van de gemeente op het gebied van erfgoed te vertalen in beleid en regelgeving.

Medio 2012 is een nieuwe nota erfgoed opgesteld als vervolg van de nota uit 2009 en als uitwerking van de nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van erfgoed.

Een thematische structuurvisie Cultuurhistorie is een ruimtelijk instrument waarmee gecommuniceerd kan worden over de aanwezige cultuurhistorische waarden en de toekomstige ontwikkelingsvisie. De visie geeft de cultuurhistorische structuur aan en wordt gekoppeld aan implementatie van de genoemde structuur in het ruimtelijk instrumentarium.

De structuurvisie cultuurhistorie gaat alleen over de ruimtelijke kwaliteiten die het gevolg zijn van het menselijk handelen.

Hoofdstuk 2

Structuurvisie

Deze structuurvisie is een uitwerking van het door de raad vastgestelde Voorschotense erfgoedbeleid. In deze nota heeft de raad gesteld dat zij het verstandig acht de kernkwaliteiten van Voorschoten te benoemen in een ambitiedocument en deze vast te leggen op een digitale waardenkaart.³

2.1. Waarom een structuurvisie Cultuurhistorie?

Cultuurhistorie is het samenstel van verschillende sporen van het menselijk handelen door de eeuwen heen, zowel bovengronds als ondergronds. Dat handelen was niet alleen gebaseerd op wat men wilde doen op een bepaald moment in de tijd, maar vertoont een nauwe samenhang met de geografische ligging van een gebied en de tijdsgeest waarin men leefde. De ene handeling riep een nieuwe op en zo ontstond 'het cultuurhistorische verhaal' van een gebied. Alle ontwikkelingen binnen een gebied zijn los van elkaar te beschouwen, maar daarmee wordt geen recht gedaan aan de ontwikkeling van een gebied en blijven de cultuurhistorische waarden slechts losse flodders in de ruimtelijke omgeving. Door een structuurvisie cultuurhistorie op te stellen waarin alle historische ontwikkelingen aan elkaar gekoppeld worden, wordt een totaalbeeld neergelegd dat de samenhang tussen de verschillende onderdelen in de geschiedenis benoemt en waardeert. Juist de samenhang

³ Nota erfgoed: agenda 2010-2015. Maatregel 2, p. 31-32.

tussen de verschillende cultuurhistorische waarden en het achterliggende verhaal bepalen de ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van Voorschoten. De structuurvisie vormt hiermee de cultuurhistorische hoofdstructuur Voorschoten.

De samenhang die in de structuurvisie getoond wordt, is daarnaast een doelmatig communicatiemiddel richting inwoners, ontwikkelaars en andere belanghebbenden. De gemeente Voorschoten legt met het vaststellen van de structuurvisie voor zichzelf vast wat de belangrijke cultuurhistorische aspecten in de gemeente zijn en hoe zij deze in de toekomst wil benutten. De structuurvisie schept *vooraf* duidelijkheid voor inwoners en ontwikkelaars.

2.2. Waaruit bestaat deze structuurvisie?

De structuurvisie bestaat uit verschillende onderdelen:

1. Cultuurhistorische inventarisatie
2. Cultuurhistorische waardenkaart
3. Koppeling aan het ruimtelijk instrumentarium

1. Cultuurhistorische inventarisatie

De cultuurhistorische inventarisatie door de deskundige is het uitgangspunt geweest voor deze structuurvisie. De inventarisatie geeft een overzicht van al het aanwezige erfgoed binnen de gemeentegrenzen. Alle verschillende in de inventarisatie voorkomende zaken (gebouwen, objecten, structuren, e.d.) zijn gekoppeld aan een cultuurhistorisch thema. De thema's zijn benoemd in samenwerking met de deskundige en het Lokaal Erfgoed Platform (LEP)⁴.

⁴ Het Lokaal Erfgoed Platform is een onafhankelijk adviesorgaan dat de gemeente gevraagd en ongevraagd adviseert over cultuurhistorische aangelegenheden. De leden hebben een relatie met het Voorschotense erfgoed zoals de Vereniging tot behoud van oud, groen en Leefbaar Voorschoten, bestuurders van buitenplaatsen,

Per thema geeft de structuurvisie een overzicht van de ontwikkeling van dit thema. In het inventarisatiedocument, welke als losse digitale bijlage bij deze structuurvisie is opgenomen, zijn de verschillende zaken per thema beschreven en gewaardeerd. Daarnaast is bij iedere beschrijving aandacht besteed aan de intrinsieke waarde van het object en de relatie met de thema's en richtlijnen voor versterking, benutting en ontwikkeling. De inventarisatie bevat ook ruimtelijke structuren. Door deze integraal in de inventarisatie op te nemen, is het mogelijk ook de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving van afzonderlijke cultuurhistorische objecten te benutten en te versterken.

2. Cultuurhistorische waardenkaart

Naast de tekstuele toelichting op de aanwezige cultuurhistorische waarden is er voor gekozen om een (digitale) kaart op te stellen. De kaart geeft in een oogopslag weer welke cultuurhistorische waarden aanwezig zijn en welke samenhang er tussen de verschillende waarden zijn. De kaart moet digitaal beschikbaar gesteld worden in het kader van de Wet op de Publiekrechtelijke Beperkingen (WKPB). Het dient daarnaast als communicatiemiddel en als onderdeel van het sturingssysteem op behoud en benutting van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke ontwikkeling.

3. Koppeling ruimtelijk instrumentarium

De inventarisatie van de cultuurhistorische waarden en het kaartbeeld leveren samen de basis voor het implementeren van de cultuurhistorische informatie in het gemeentelijk ruimtelijk beleid, zoals de bestemmingsplannen conform artikel 3.1.6.2a in het BRO). Ook aanpalende beleidsterreinen kunnen regels ten aanzien van cultuurhistorische waarden huisvesten. Hierbij valt te denken aan de welstandsnota en de erfgoedverordening, e.d.

In hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de verschillende beleidsdocumenten en bestemmingsplanregels.

2.3. Ontwikkeling als uitgangspunt

De implementatie van cultuurhistorische waarden in de ruimtelijke beheersinstrumenten zorgt ervoor dat de ruimtelijke kwaliteit die voortkomt uit die waarden, wordt gecontinueerd. De ruimtelijke instrumenten dienen als sturingsmiddel in ontwikkelingen, niet als bevroezingsinstrument. Ontwikkeling is noodzakelijk om erfgoed en ruimtelijke kwaliteiten te behouden. Niet ontwikkelen staat gelijk aan veroudering en uiteindelijk, als gevolg daarvan, aan achteruitgang van de omgeving en objecten.

De cultuurhistorische waarde en ruimtelijke karakteristieken moeten inspireren om een nieuwe laag toe te voegen aan de bestaande waarden. Een laag die de historische karakteristieken respecteert, maar ook ruimte biedt aan hedendaagse behoeften en ontwikkelingen. *Ontwikkelingsgericht denken* is dan ook het uitgangspunt van deze visie.

2.4. Hardheidsclausule

In sommige gevallen zal de structuurvisie cultuurhistorie niet overeenkomen met gemaakte afspraken. Indien sprake is van gedane toezeggingen met betrekking tot ontwikkeling, is het niet de bedoeling dat deze structuurvisie en de daaruit voortvloeiende bestemmingsplanregels, strijdig zijn met de betreffende afspraken. Wel moet het aanleiding zijn de huidige afspraken en de alternatieve mogelijkheden kritisch te bekijken in het licht van de cultuurhistorische waarden.

2.5. Criteria voor waardering

De selectiecriteria voor het inventariseren en benoemen van de cultuurhistorische waarden van Voorschoten zijn gebaseerd op de landelijk gebruikte criteria. Het betreft de vijf ijkwaarden (bijlage VII nadere toelichting criteria):

1. De *narratieve* of cultuurhistorische waarde;
2. De architectuurhistorische waarde;
3. De stedenbouwkundige waarden, ensemblewaarden en landschappelijke waarden;
4. Gaafheid/herkenbaarheid;
5. Zeldzaamheid.

In navolging van de ideeën omtrent de nieuwe benadering van monumentenzorg is er geen ouderdomsgrens van 50 jaar aangehouden. Wel is rekening gehouden met het gegeven dat het niet mogelijk is om naar de nieuwe ontwikkelingen in de gemeente te kijken en deze objectief te waarderen ten opzichte van andere ontwikkelingen in de gemeente of de regio. Om deze reden is wel rekening gehouden met het gegeven dat er een redelijke afstand in tijd moet zijn, alvorens een objectieve waardering kan worden opgesteld. In Voorschoten is rekening gehouden met een periode van ca. 30 jaar.

Aanvullende criteria

De wens is alleen de 'absolute topstukken' van het Voorschotens erfgoed te beschermen. Daarin speelt mee dat de objecten als gevolg van hun uiterlijke kenmerken voor iedereen herkenbaar moeten zijn als monumenten. Daarom zijn aanvullend op de selectie van de externe adviseur extra selectiecriteria opgesteld. Enerzijds zijn dit criteria die extra nadruk leggen op de specifieke Voorschotense situatie. Anderzijds is het een verzwaring van de landelijke criteria op de punten gaafheid, uniciteit en

herkenbaarheid. De aanvullende criteria ondersteunen het verhaal van Voorschoten en zijn voor elk Voorschotens cultuurhistorisch thema apart opgesteld. Het schema in bijlage VII geeft naast een overzicht van de landelijke criteria een overzicht van de aanvullende criteria.

In de omschrijvingen van de op de cultuurhistorische waardenkaart opgenomen objecten, structuren en gebieden wordt aan de hand van de criteria verwezen naar de aanwezige cultuurhistorische waarden.

2.6. Gradaties in cultuurhistorische waarden

Niet alle cultuurhistorische waarden zijn even belangrijk. Er zijn zaken die een hoge cultuurhistorische waarde hebben, die *beeldbepalend* zijn en zaken met een lagere cultuurhistorische waarde, die *beeldondersteunend* zijn. Er zijn drie gradaties aan waarden gehanteerd in deze structuurvisie. De indeling heeft plaatsgevonden op basis van selectie- en waarderingscriteria (H. 2.5).

De gradaties zijn:

1. Gemeentelijke monumenten (sectorale bescherming),
2. Beeldbepalend en
3. Beeldondersteunend.

Gemeentelijke monumenten

De gemeentelijke monumenten zijn de topstukken in het "Verhaal van Voorschoten". Deze objecten samen vertellen over de ruimtelijke/ architectonische ontwikkeling van het dorp en de belangrijkste cultuurhistorische ontwikkelingen. Ze spelen soms ook een bovenlokale rol als verwijzing naar een bepaalde ontwikkeling in de regio of provincie.

Bij ontwikkelingen aan gemeentelijke monumenten staat behoud

Definitie

Beeldbepalend

Deze panden, objecten en structuren hebben een architectuur- en cultuurhistorische waarde. Deze waarde is hoog, maar lager dan bij de gemeentelijke monumenten. Samen met de gemeentelijke monumenten bepalen ze het bijzondere karakter en de sfeer van Voorschoten.

De betreffende waarde wordt gezien als uitgangspunt en inspiratiebron voor een ontwikkeling. Daarbij wordt gestreefd naar instandhouding en versterking van deze waarden.

Instrumenten: bestemmingsplan en welstandsnota

De implementatie van de cultuurhistorische waarde in het ruimtelijk instrumentarium moet inspireren tot het toevoegen van een nieuwe laag aan de cultuurhistorische laag. Uitgangspunt is ontwikkeling van en respect voor het bestaande.

Scheepswerf aan de Hofweg

Definitie

Beeldondersteunend

Deze panden, objecten en structuren hebben een architectuur- en cultuurhistorische waarde die met name in ruimtelijke zin bijdraagt aan het bijzondere karakter van Voorschoten. Ze bieden een ruimtelijke context voor de gemeentelijke monumenten en beeldbepalende panden. De ontwikkelingsstrategie voor deze waarden zijn vooral gericht op transformatie en ontwikkeling in plaats van op behoud.

Instrumenten: bestemmingsplan

voorop, maar zonder dat dit ontwikkelingen tegengaat. `De karakteristieken van het monument vormen het uitgangspunt voor ontwikkelingen.

De inventarisatie die aan deze structuurvisie ten grondslag ligt, heeft aantal nieuwe monumenten in beeld gebracht. Deze ondersteunen in zeer hoge mate de cultuurhistorische hoofdstructuur en het verhaal van Voorschoten. Deze monumenten, bijlage II, gaan we toevoegen aan de huidige monumentenlijst.

Daarnaast heeft de inventarisatie ook een nieuwe kijk op de oude monumentenlijst opgeleverd. Daarom is een herijking uitgevoerd. Voor sommige objecten zijn geen duidelijke gronden voor aanwijzing gevonden. Deze objecten gaan we op basis van de landelijke criteria van de gemeentelijke monumentenlijst afvoeren. Daarnaast zien wij ons genoodzaakt ook aanvullende criteria toe te passen op de gemeentelijke monumentenlijst. Op basis van deze toets, zijn er nog tien objecten te benoemen die niet aan deze criteria voldoen of reeds ernstig gewijzigd zijn. Bijlage VI geeft een overzicht en onderbouwing van de af te voeren objecten. De gemeentelijke monumenten betreffen voornamelijk losse objecten en complexen bestaande uit (verschillende) objecten binnen een samenhangend geheel, zoals boerderijerven en buitenplaatsen.

Beeldbepalend

Dit regime is van groot belang voor het vertellen van het verhaal van de cultuurhistorische thema's van Voorschoten. Hun aanwezigheid draagt direct bij aan de ruimtelijke kwaliteit. Verlies van deze beeldbepalende cultuurhistorische waarde betekent dat er een gat ontstaat in het cultuurhistorische verhaal van Voorschoten. Bij ontwikkelingen wordt de cultuurhistorische zaak gezien als het middelpunt van de ontwikkeling. De aanwezige waarden van de betreffende zaak moeten bij ontwikkelingen gerespecteerd worden, zonder dat dit betekent dat ontwikkeling onmogelijk wordt. De hoge

cultuurhistorische waarde willen we zo veel mogelijk behouden en opnemen in de ontwikkeling. Het uitgangspunt is het versterken van de waarden en de directe omgeving gerelateerd aan de inhoudelijke en ruimtelijke kwaliteit van die cultuurhistorische waarde. Binnen deze gradatie vallen zowel objecten, structuren als gebouwen. Bij deze gradatie speelt de architectonische verschijningsvorm ook een rol. Om deze reden wordt er een koppeling gemaakt met de welstandsnota.

Beeldondersteunend

Naast de beeldbepalende cultuurhistorische waarden zijn er ook beeldondersteunende cultuurhistorische waarden. Deze waarden ondersteunen de aanwezige ruimtelijke kwaliteit. Het verlies van deze waarden betekent een verarming van de ruimtelijke context en verzwakt het beeldverhaal van de cultuurhistorische thema's. Voor deze waarden is de gradatie 'beeldondersteunend' in het leven geroepen. De hierbij behorende ontwikkelingsrichtlijn is meer gericht op transformatie van bestaande cultuurhistorische waarden. Die transformatie kan zowel objectgericht als gebiedsgericht ingestoken worden. Uitgangspunt is nog steeds de aanwezige cultuurhistorische kwaliteit in de vorm van het verhaal of de ruimtelijke kwaliteit, maar biedt grotere vrijheid voor ontwikkeling. Vaak gaat het bij deze waarden om de hoofdvorm of achtergronden bij de waarden. De gradaties en de wijze van implementatie van de cultuurhistorische waarden in ontwikkelingen komen in dit regime enkel tot uiting in de bestemmingsplanregels.

In hoofdstuk 5 zal nader worden ingegaan op de regelingen bij verandering en ontwikkeling die voor deze twee regimes gelden.

2.6. Huidige beeld sectorale bescherming

De gemeente Voorschoten heeft een groot aantal rijksbeschermd monumenten en twee beschermd dorpsgezichten. Daarnaast heeft Voorschoten in de jaren '80 ook gemeentelijke monumenten aangewezen.

De rijksmonumenten hebben een waarde die uitstijgt boven het 'Verhaal van Voorschoten'. Zij hebben een nationaal belang en dragen daarmee bij aan het 'Verhaal van Nederland'. De definitie van een rijksmonument geeft dat ook aan:
alle vóór tenminste vijftig jaar vervaardigde zaken [(re)stant van een bouwwerk of object, dan wel structuur of cultuurlandschappelijk element] welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde.

Door hun cultuurhistorische en architectonische waarde vertellen ze het verhaal over de ontwikkeling van een bepaald aspect uit de Nederlandse historie en vertegenwoordigen ze ook een stukje lokale geschiedenis.

De rijksbeschermd dorpsgezichten zijn gebieden met een groep van één of meerdere gebouwen of een groep gebouwen, samen met hun directe omgeving, die van algemeen belang zijn zodat ze door hun bescherming veilig gesteld worden voor de volgende generaties. Het betreft met name een stedenbouwkundige bescherming, die in het gemeentelijk beleid verankerd wordt in een beschermend bestemmingsplan. De bescherming moet er voor zorgen dat stedenbouwkundige verhoudingen en de relatie tussen gebouwde objecten en openbare ruimte in stand wordt gehouden. Binnen een beschermd dorpsgezicht kunnen zich meerdere beschermd monumenten bevinden. Het Rijk wijst sinds 2012 geen nieuwe beschermd gezichten meer aan, omdat er landelijk een goede dekking is bereikt. Goede inpassing van de waarden in een beschermd bestemmingsplan biedt de noodzakelijke houvast voor een stedenbouwkundige bescherming van een gebied.

Type	Aantal in Voorschoten
Gemeentelijke monumenten	111
Rijksmonumenten	101
<i>Totaal monumenten</i>	<i>212</i>
Rijksbeschermd dorpsgezichten	2

Hoofdstuk 3

Typisch Voorschoten

3.1. Historie in een notendop

Voorschoten is gelegen op de meest oostelijke strook van de door de zee opgeworpen strandwallen. De oudste bewoningsindicatoren worden op deze strandwallen teruggevonden. Aan de oostzijde daarvan is het klei- en veenlandschap te vinden. Door de ligging kan verondersteld worden dat Voorschoten één van de oudst bewoonde plaatsen van regio is. De archeologische vondsten in de gemeente bevestigen dat vermoeden.

In de Middeleeuwen liep over de strandwal een oude Heerweg, die helemaal van Delft naar Leiden liep. Vanaf circa de 8e eeuw ontwikkelde zich op een hoog punt langs de Heerweg (de huidige Veurseweg, Voorstraat en Leidseweg) 'Forescate', ofwel Voorschoten. De basis hiervoor werd gelegd door de bouw van een kerk. Rondom de kerk ontwikkelde zich boerderijen en andere activiteiten. Eén daarvan was de markt in de Voorstraat. Deze jaarmarkt (nu nog de paardenmarkt), was van groot economisch belang voor Voorschoten. Voorschoten is in die tijd een agrarisch dorp gelegen in een landelijk gebied.

Rondom de kern ontwikkelen zich kastelen op de strandwal en de hogere zandtoppen in het veenlandschap, waarvan kasteel Duivenvoorde een laatste getuige is. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten (1350 tot 1490) zijn veel kastelen verloren gegaan. Enkele worden daarna weer opgebouwd, maar dan zonder de karakteristieke versterkingen omdat de komst van buskruit alles

veranderde. Daarnaast was er een rustigere periode aangebroken. In navolging van de adel in de kastelen en hofsteden, gaan steeds meer rijken in de 17^e eeuw over op het bouwen van nieuwe buitenplaatsen (zomerhuizen). Voorschoten blijkt een uitgelezen vestigingsplaats. De ligging aan de Vliet, op een strandwal en tussen de bestuurscentra Leiden en Den Haag zorgde voor een interessant buitenplaatsenklimaat. In de hoogtijdagen waren er zeker 15 buitenplaatsen in Voorschoten.

In de negentiende eeuw groeit Voorschoten bescheiden verder. Een belangrijke ontwikkeling was de komst van de Zilverfabriek. De directeur was charitatief ingesteld en vond het welzijn van zijn medewerkers van belang. Om deze reden liet hij woningen voor hen bouwen. Verschillende complexen zijn in deze periode opgericht. De uitbreidingen van het dorp vinden we in deze periode verder met name plaats langs de toegangswegen (Veurseweg, Papelaan, Leidseweg, Molenlaan). Halverwege de 19^e eeuw, in 1842, vindt de aanleg van de spoorlijn tussen Leiden en Den Haag plaats. Voorschoten krijgt hierdoor ook een station. Het reizen en vervoeren van mensen en goederen nam hiermee een speurt en Voorschoten groeide langzaam uit tot een forensendorp. Deze groei vervolgde met de aanleg van de Blauwe tram in Voorschoten (vanuit Leiden) in 1882. De uitbreiding van deze tramlijn richting Leidschendam en Den Haag werd in 1884 gereed gemaakt. In het derde kwart van die 19^e eeuw ontwikkelt zich in Voorschoten een nieuwe bedrijfstak: de bollenteelt. Dit heeft tot het midden van de 20e eeuw geduurd. In die periode ontstond ook de tuinderscultuur, die de nu zo karakteristieke kassen met zich meebracht.

De 20e eeuw leverde een flinke groei van het dorp op. Voor WOII was dit beperkt tot enkele solitaire woningen, het Vernèdepark en de Bloemenwijk. De explosieve bevolkingsgroei in de jaren '50/'60 en de jaren '80 van de 20e eeuw, leidde tot grootschalige uitbreidingen van het agrarische dorp. In deze laatste periode is een

Voorstraat 29

In Voorschoten splitste de oude Heerweg zich in een Binnenwegh (huidige Voorstraat) en de Achterweg (huidige Schoolstraat). De Binnenwegh deed dienst als brink en marktplaats.

groot deel van het oorspronkelijke kleinschalige karakter verloren gegaan.

In de 21^e eeuw blijft het dorp groeien door toevoeging van nieuwe woonwijken aan de randen van het dorp in de groengebieden.

3.2 Cultuurhistorische hoofdstructuur

De cultuurhistorische hoofdstructuur wordt niet alleen bepaald door de historische ontwikkelingen. De geografische ligging op een strandwal en op veengrond hebben een belangrijke invloed gehad. De historische structuur die hierdoor is ontstaan, is aangevuld met historisch bouwkundige en cultuurlandschappelijke elementen. Niet zichtbaar in het landschap maar wel van wezenlijk belang voor de cultuurhistorische structuur zijn de archeologische verwachtingen.

De cultuurhistorische hoofdstructuur is het netwerk van de verschillende aanwezige cultuurhistorische elementen die gezamenlijk een belangrijk deel van de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente vertegenwoordigen. De aanwezige elementen vertellen gezamenlijk het verhaal van de eerste bewoning van Voorschoten tot aan het huidige gebruik. De hoofdlijnen zijn vertaald naar cultuurhistorische thema's.

3.2.1 Systematiek thema's

Per thema wordt beknopt de achtergrond geschetst. De thema's vertegenwoordigen een bepaalde periode of onderdeel van de historie van Voorschoten. De ruimtelijke karakteristieken en bijbehorende elementen worden in grote lijnen beschreven. Daarnaast zijn er zaken (in de vorm van objecten, structuren en gebieden) te benoemen die bepalend, dan wel ondersteunend zijn aan het betreffende deel van de geschiedenis. Deze worden apart in een digitale bijlage beschreven.

3.2.2 Overige cultuurhistorische waarden

Naast de cultuurhistorische hoofdstructuur zijn er ook zaken te benoemen die een intrinsieke waarde hebben als onderdeel van een kleinere geschiedenislijn. Deze zijn niet direct te koppelen aan één van de hoofdthema's maar verdienen wel aandacht omwille van de intrinsieke waarde. Deze worden gebundeld onder een eigen thema: overige cultuurhistorische waarden. Bij ontwikkelingen kunnen deze waarden meegenomen worden.

3.3. Archeologie

In 2009 is door de gemeente Voorschoten in samenwerking met de gemeente Wassenaar en de gemeente Leidschendam-Voorburg een archeologische verwachtingskaart opgesteld. In het kader van de thematische structuurvisie cultuurhistorie is geen verder onderzoek gedaan naar de archeologische verwachting. De samenwerking tussen de drie gemeenten is de reden dat archeologie binnen deze structuurvisie verder buiten beschouwing wordt gelaten.

Voor wat betreft archeologie wordt de bestaande archeologische beleids- en verwachtingenkaart gebruikt. Deze kaart is blijvend in ontwikkeling als gevolg van de groeiende kennis over het ondergronds erfgoed. Nieuwe onderzoeken geven steeds meer inzicht in het bodemarchief. De regelgeving en achtergronden omtrent archeologie zijn terug te vinden in de nota 'Het bodemarchief ontrafeld'.

3.4. Bovengronds cultuurhistorisch erfgoed

In samenwerking met het Lokaal Erfgoed Platform (LEP) hebben wij een aantal cultuurhistorische hoofdthema's benoemd, welke leidend

zijn in de cultuurhistorische ontwikkeling van Voorschoten. Deze thema's geven een kenmerkend beeld van de gemeente en vertellen het verhaal van haar ontwikkeling. Ieder afzonderlijke thema vertegenwoordigt een deel van de historie. Soms verwijst het thema naar een korte periode met blijvende gevolgen. Soms verwijst het naar een eeuwenlange ontwikkeling. De thema's samen bepalen de kernkwaliteit van de gemeente Voorschoten. De ruimtelijke kwaliteit waar wij de komende jaren op gaan sturen.

De afzonderlijke cultuurhistorische hoofdthema's zijn:

1. Infrastructuur
2. Ensembles
3. Buitenplaatsen
4. Agrarisch erfgoed en landelijk karakter
5. Overige cultuurhistorische waarden

3.4.1. Infrastructuur

Het gebied van Voorschoten bestaat uit een lange, smalle strandwal in het westen en oosten geflankeerd door veenstroken. Aan de oostzijde wordt het gebied tevens begrensd door de Vliet. Over de hoger gelegen strandwal (nog steeds zichtbaar in het aflopen van de zijwegen vanaf de Leidse- en Veurseweg) liep de oude Hollandse Heerweg. Het was een droge plek in het moerassige veengebied. De weg liep vanaf Delft naar Leiden. Het dorp Voorschoten ontwikkelde zich vanaf de 8^e eeuw langs deze weg. Het was niet veel meer dan (lint)bebouwing aan weerszijden van deze weg met een verbreding in het centrum ten behoeve van een marktfunctie. De marktfunctie was al vroeg in de Middeleeuwen aanwezig en diende met name als jaarmarkt. Pas in de Late Middeleeuwen kromp de functie van jaarmarkt naar paardenmarkt. De oude Heerweg ligt op het tracé van de huidige Veurseweg, Voorstraat, Leidseweg.

Opvallend is dat in Voorschoten de oude Heerweg zich splitste in een Binnenwegh (huidige Voorstraat) en de Achterweg (huidige

Schoolstraat). De Binnenwegh deed dienst als brink en marktplaats. Vanaf de 8e eeuw is dat ook de plek waar de (toen nog houten) kerk zich ontwikkelde. De verschillende historische kaarten (v.a. de 17^e eeuw) laten dit beeld van een splitsing in de weg ook duidelijk zien. Na de WOII is een nieuwe splitsing aangebracht in de Heerweg. Ditmaal ten behoeve van de verkeersdrukte rondom het centrum van Voorschoten. Deze nieuwe bypass rond het centrum, de huidige Koningin Julianalaan, maakt geen onderdeel uit van de oorspronkelijke noord-zuidverbinding in het dorp. De Voorschotenseweg richting Leiden is ook een nieuwe verbinding. Het oorspronkelijke tracé van de Heerweg loopt, na Berbice, over de strandwal verder langs de huidige Leidseweg.

Haaks op de oude Heerweg staan verschillende lanen. Veel van deze lanen hebben hun oorsprong ook al in de Middeleeuwen. Het waren de belangrijke oost-westverbindingen in het landschap: de Papelaan (Papeweg), de Hoflaan, de Kniplaan, maar ook de Horstlaan was een belangrijke verbinding met de oude rijksstraatweg in Wassenaar (huidige N44).

Naast de doorgaande infrastructuur zijn er binnen het dorp Voorschoten ook wegen te vinden die historisch gezien belangrijke toegangen naar boerderijen en buitenplaatsen vormde, maar nu een meer openbaar karakter hebben en 'doorgaand' zijn. Ook deze maken onderdeel uit van de historische structuur van de gemeente. Deze secundaire infrastructuur is van belang voor het totaal aan toegangswegen binnen Voorschoten.

Belangrijk element aan de infrastructuur van het dorp zijn daarnaast de waterwegen. Het reizen over de weg was alles behalve prettig. Tot aan het midden van de 19^e eeuw waren er nauwelijks tot geen verharde wegen. Het reizen per koets was daardoor niet aangenaam en lopen duurde lang. Bij vervoer over de weg, zowel als je met koets reisde of te voet, werd tol geheven voor het onderhoud van de weg. Dit maakte het reizen ook kostbaar.

Waterwegen, sloten en kanalen, werden gebruikt voor personen, vee- en goederenvervoer. Dit is nu nog herkenbaar. De Vliet zelf was een belangrijke hoofdstructuur voor alle vormen van vervoer. Daarnaast zijn de verbindingssloten die vanaf de Vliet tot diep het landschap in steken belangrijk voor de infrastructuur van buitenplaatsen en boerderijen. Pas met de opkomst van tramlijnen, treinen en uiteindelijk de automobiel werd het vervoer over water beperkt.

De infrastructuur is door de eeuwen heen in ruimtelijke kwaliteit veranderd. De wegen zijn geasfalteerd, verbreed en gemoderniseerd. De waterwegen zijn soms verbreed of juist deels gedempt. Het gaat bij dit thema niet zozeer om de weg zoals deze nu is, maar als een verwijzing naar de historische groei van het gebied die afleesbaar is uit de bebouwing die langs de wegen staat. Ook werpt het een blik op de verhouding tot omliggende gemeenten door middel van de wegen- en waterverbindingen. Bijzonder aan dit thema is daarnaast dat het oude wegenpatroon nog bijna volledig in tact is. Hetgeen zeldzaam is als gevolg van grootschalige ontwikkelingen in het westen van Nederland.

Met dit thema wordt aandacht gevraagd voor het oorspronkelijke tracé van de wegen. De meeste dwarsverbindingen zoals de Hofweg en de Kniplaan zijn in belangrijkheid afgenomen, terwijl deze ooit een belangrijke verbinding vormden.

3.4.2. Ensembles

Het thema ensembles is te splitsen in twee soorten. Enerzijds zijn er *visuele ensembles*, anderzijds de *functionele ensembles*.

De *visuele ensembles* zijn een direct gevolg van de groeiwijze van Voorschoten. Afhankelijk van de periode is een wijk pands- of wijksgewijs ontwikkeling. Dit levert een kenmerkend ontwikkelingsbeeld op. Enkele van de straten en wijken dragen een 'onzichtbare' waarde in zich als gevolg van de cultuurhistorische

achtergrond bij de ontwikkeling. Hierbij valt te denken aan de waarde van de architect of de doelgroep voor wie gebouwd werd. Naast de reden van de ontwikkeling is met name de architectuurhistorische, historisch stedenbouwkundige en sociaal-maatschappelijke waarde van deze wijken reden voor waardering.

Voorschoten heeft een vroeg Middeleeuwse kern. Dit heeft verschillende soorten sporen achtergelaten die ouder zijn dan de woningen die nu zichtbaar zijn in het oude centrum. De diversiteit en daarmee de afspiegeling van de groei in het centrum geven deze plek een bijzondere waarde en unieke karakteristiek. De pandsgewijze ontwikkeling, die kenmerkend is voor de tijd tot het einde van de 19^e eeuw, is juist hier heel zichtbaar.

Voorschoten kent ook uit de 20^e eeuw belangrijke ontwikkelingen die karakteristiek zijn voor de decennia waarin ze gebouwd werden. Deze vertellen niet alleen iets over de groei en ontwikkeling die Voorschoten doormaakte in de betreffende periode, maar laten ook zien welke maatschappelijk ontwikkelingen leefde in die betreffende periode.

De visuele ensembles zijn een afspiegeling van de ontwikkeling van Voorschoten en de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen die het dorp heeft meegemaakt. Ze vormen daarmee een aanvulling op de infrastructuur.

De *functionele ensembles* zijn gebaseerd op de specifieke activiteiten die in Voorschoten hebben plaatsgevonden door eeuwen heen. De waarde ligt in de koppeling van de locatie en de functie die op deze locatie heeft plaatsgevonden. Het is een niet visuele samenhang. Het ensemble wordt gevormd door terugkerende functies op niet direct aan elkaar gekoppelde plaatsen met elkaar verbindt. Deze samenhang geeft een goed beeld over de belangrijke sociaal-maatschappelijke ontwikkelingsaspecten in de

De *visuele ensembles* zijn een direct gevolg van de groeiwijze van Voorschoten. Afhankelijk van de periode van ontwikkeling is een wijk pandsgewijs of wijksgewijs ontwikkeling. Dit levert een voor de bouw- en groeiperiode kenmerkend ontwikkelingsbeeld op. Enkele van de straten en wijken dragen een 'onzichtbare' waarde in zich als gevolg van de cultuurhistorische achtergrond bij de ontwikkeling.

Bloemenwijk, Willem de Zwijgerlaan

gemeente en de veel voorkomende gebruiken. Juist deze aspecten zijn belangrijke identiteitsbepalers voor de gemeente. Deze functionele ensembles hebben vaak als gevolg van ouderdom, zeldzaamheid of specifieke functie een bijzondere architectuur- en cultuurhistorische waarde.

De *functionele thema's* binnen de gemeente zijn als volgt benoemd:

- a. de Zilverfabriek
- b. de bollencultuur/tuinderscultuur
- c. industrie en bedrijvigheid

De zilverfabriek

In 1858 werd de Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken geopend in Voorschoten. Dit betekende, na de komst van de spoorweg, de start van het industriële tijdperk voor Voorschoten. Bij de keuze van de locatie, nadat Utrecht geen toestemming gaf, bleek mee te spelen dat Voorschoten schoonste lucht had wat goed was voor de werknemers. Vanaf het begin in Voorschoten werden de sociale belangen van de werknemers goed behartigd door de zilversmid en oprichter van de fabriek J. M. van Kempen. De zorg voor de arbeiders leidde tot de bouw van enkele complexen, waarin ieder werknemersgezin een woning kreeg toegewezen: 'De inktpot', 'De vergulde armoe', het St. Nicolaaspark, 'De steene muur' en de woningen langs de Hofweg.

Er werden fondsen opgericht ten algemeen nut van de werknemers, zoals een spaar- en voorschotfonds, een zieken- en begrafenisfonds. Ook aan ontspanning werd gedacht. De muziekvereniging Benvenuto is daar het directe gevolg van. De hele familie drukte een stempel op Voorschoten. In alle verschillende instellingen had de familie een plaats. Een van de broers Van Kempen was verantwoordelijk voor het invoeren van de telefonie en telegrafie en het openbaar vervoer.

In 1919 werd gefuseerd met de zilverfamilie Begeer. In 1984 viel uiteindelijk het doek voor de fabriek.

De firma Van Kempen & Begeer is door de opening van de fabriek niet alleen verantwoordelijk geweest voor arbeidsplaatsen, maar ook voor veel sociaal maatschappelijke ontwikkelingen. De Zilverfabriek heeft een direct gevolg gehad op de ontwikkeling en groei van Voorschoten. In de catalogus zijn enkele gebouwen en complexen opgenomen die direct aan deze historie herinneren.

De bollen- en tuinderscultuur

Voorschoten was tot 1870 met name een agrarische gemeenschap met enkele aanvullende neringen in het dorpscentrum. Vanaf 1870 komen de eerste boeren en tuinders die over durven te gaan op de bollenteelt. De techniek werd afgekeken in de Duin- en Bollenstreek boven Leiden, waar de bollenteelt zich al eerder had ontwikkeld op de geestgronden (afgegraven duinen). In eerste instantie waren het de boeren die startte met de bollenteelt als nevenactiviteit. De bollen werden opgeslagen op de zolders van boerenschuren. De groeiende export van bollen naar andere regio's en landen gaf een impuls aan deze bedrijfstak. In die periode kwamen er steeds meer boeren die overgingen op de gehele bollenteelt. Dit bracht een eigen architectuur met zich mee: de bollenschuur. Uiteindelijk nam de bollencultuur ook een vlucht in Voorschoten. Bollenboeren als Eggink, Hoogwerf Kroon, de Bruijn e.d. hebben enkele schuren nagelaten. Naast de bedrijfsgebouwen zijn ook de woonhuizen van deze speciale bedrijfstak van een eigen allure en grandeur. Deze tekenen nu nog de toegangswegen van Voorschoten.

De bollencultuur concentreerde zich met name aan de zuid- en westzijde van Voorschoten bij de wijken Boschgeest en Adegeest (de verwijzing naar de geestgronden is nog terug te vinden in de namen van deze wijken). Bij de explosieve groei van Voorschoten in de jaren '50 zijn de bollenvelden verdwenen.

De nu zo controversiële tuinderscultuur met haar kassen heeft haar oorsprong al een ruime eeuw terug. Halverwege de 19^e eeuw ontwikkelde zich de tuinders op de strandwal. De zandgrond bleek

Voorschotense Kernkwaliteiten

1. Historische structuur van noord-zuid lopende landwegen en een enkele oost-west verbinding, gecombineerd met een fijnmazig stelsel aan waterwegen tussen de Vliet en de weteringen in het westen van de gemeente;
2. Karakteristiek geometrisch ingericht polderlandschap met sloten, weteringen en agrarische kleine elementen als bruggen, hekken en schuurtjes;
3. Boerderij-enclaves zowel binnen als buiten het historisch centrum met karakteristieke erfinrichting en erfbepanting;
4. Een lommerrijk buitenplaatsenlandschap:
 - a. Binnen de bebouwde kom: lommerrijke, parkachtige groengebieden met landhuizen in verbijzonderde architectuur en bijgebouwen die ondersteunend aan het ensemble zijn;
 - b. Buiten de bebouwde kom: afwisseling van weilanden en groene bosjes, solitair geplaatste bomen en hakhoutbossen rondom een lommerrijk, parkachtig groengebied met een architectonisch verbijzonderd landhuis met bijgebouwen.
5. Groene buffers in de vorm van weilanden, parken en plantsoenen;
6. Rijke, eigentijdse architectuur langs de historische hoofdwegen;
7. Kleinschalige bebouwing van maximaal 2 lagen (met een kap) langs de historische hoofdwegen en in het historisch centrum;
8. Uitbreidingswijken met een eigen herkenbare karakteristiek en tijdsbeeld buiten het historisch centrum.

uitermate geschikt voor het telen van planten. De tuinders hadden hun plantenbedden in de volle grond en op het terrein was slecht een enkele kas. De kassen werden gestookt met kolen en hout en waren voorzien van een hoge schoorsteen. In de kassen werden de warmteminnende planten gezet om te overwinteren en ze werden gebruikt voor het uitzetten van jonge zaailingen. Naarmate de bedrijfstak groeide en de soorten gevarieerder werden, werd ook de bebouwing op het terrein uitgebreider. Op het terrein werden rijen grote kassen geplaatst voor het kweken van tropische plantensoorten. Deze kleinschalige tuinderscultuur heeft een rol gespeeld in de economische groei en de ontwikkeling van Voorschoten.

Industrie en bedrijvigheid

Binnen de gemeentegrenzen van Voorschoten hebben zich enkele bedrijven gevestigd met een grote of minder grote bekendheid. Industrie, of meer nijverheid, is er al vanaf het begin van Voorschoten. De grotere industriële ontwikkeling volgt in de 19^e eeuw. De zilverfabriek is omwille van de grote mate van sociaal-maatschappelijke gevolgen van deze fabriek als apart thema benoemd. De fabrieken waar met dit subthema op bedoeld wordt, zijn van kleinschaliger aard. Ze zorgden voor werkverschaffing voor grotere groepen inwoners en hebben directe gevolgen gehad op de omgeving. Zo was de aardewerkfabriek Groeneveld het startpunt voor de groei van de Dobbewijk als woon- en werkgebied.

3.4.3. Buitenplaatsen

Op de strandwallen tussen Haarlem en Voorschoten ontstaan vanaf de 13e eeuw versterkte huizen en kastelen. Aan het einde van de Middeleeuwen (15e eeuw) begonnen de versterkte huizen hun functie te verliezen als gevolg van het beëindigen van de oorlogen, maar ook als gevolg van de komst van buskruit dat ook door versterkte muren heen kon. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten en de Tachtigjarige Oorlog werden ook veel kastelen of door de Spanjaarden of juist door de Hollanders zelf vernietigd.

Na de Tachtigjarige Oorlog ontwikkelden stedelijke burgers zich steeds meer tot welgestelde lieden. Ze bekleedden hoge maatschappelijke functies en kochten, om het adellijke voorbeeld te volgen, de oude kastelen en heerlijkheden op. De kastelen werden omgebouwd tot voor de tijd aantrekkelijke buitenverblijven, waaruit zich de buitenplaatsen ontwikkelden. Vanaf de 17e eeuw neemt dit verschijnsel onder invloed van de bloeiende economie toe en kopen steeds meer hooggeplaatste burgers, zoals burgemeesters, advocaten, notarissen, secretarissen en dergelijke, gronden om buitenplaats op te richten. Soms worden de buitenplaatsen geheel nieuw opgericht. Andere burgers kopen een buitenplaats over of bouwen een chique kamer, een herenkamer, aan een boerderij, die steeds verder uitgebreid wordt tot er een volwaardige buitenplaats ontstaan is.

In eerste instantie hebben de gronden rondom de huizen met name een functionele inrichting ter ondersteuning van de inkomsten en het onderhoud van het buiten. Naarmate de welvaart in de Hollanden groeit, neemt ook de welvaart van de buitenplaatsen toe. De buitenplaatsen worden steeds meer een symbool van de deugden van de eigenaar. De tuinen worden volgens de laatste mode aangelegd met een formele aanleg, gevolgd daar een Engels landschapspark.

Bijzonder is dat in Voorschoten nog steeds veel (restanten van) kastelen en buitenplaatsen zijn te vinden die teruggaan tot in de 12e eeuw. Ze vormen belangrijke groene longen in de stedelijke structuur van de gemeente en trekken daarmee het groen van de omringende polders en bossen het dorp in. In Voorschoten zijn enkele bijzondere exemplaren aanwezig, die door hun eigenaar of door de aanwezige vormen een waardevol cultuurhistorisch relict zijn. Te denken valt aan Berbice, Duivenvoorde, maar ook Bijdorp heeft een bijzondere geschiedenis.

De kwaliteit die de buitenplaatsen aan Voorschoten toevoegen duiden we aan met de 'Gordel van Smaragd'.

Moestuin Bijdorp

In eerste instantie hebben de gronden rondom de huizen met name een functionele inrichting ter ondersteuning van de inkomsten en het onderhoud van het buiten. Naarmate de welvaart in de Hollanden groeit, neemt ook de welvaart van de buitenplaatsen toe. De buitenplaatsen worden steeds meer een symbool van de deugden van de eigenaar.

Veel buitenplaatsen en oude kastelen hadden een eigen opvaart vanaf de Vliet. De vaarten staken diep het land in langs de grens van de percelen, waardoor de schuiten beladen met huisraad en voorraad dicht bij het herenhuis konden komen. Juist de aanwezigheid van een vaarweg, de Vliet, was een belangrijk aspect van de groei van buitenplaatsen in Voorschoten. De buitenhuizen werden hierdoor makkelijk bereikbaar vanuit Leiden en Den Haag.

Buitenplaatsen bleven tot ver in de 19e eeuw echte zomerverblijven. In de winter woonde men in de stad. Dat betekende dat het platteland in de herfst begon leeg te trekken, omdat de burgers dan weer naar de steden trokken. In de vroege zomer was er een omgekeerde beweging te zien. Vanaf het midden van de 19e eeuw beginnen de meeste buitenplaatsen af te takelen. De kosten voor onderhoud worden te hoog en door de industriële revolutie worden als gevolg van alle nieuwe vervoersmogelijkheden (en daarmee ook de importmogelijkheden van grondstoffen als hout en graan) de omzetten van de bijbehorende boerderij lager. Veel buitenplaatsen worden dan verkocht, verhuurd of zelfs afgebroken.

In de bloeitijd van de buitenplaatsen lagen er zeker 15 buitenplaatsen in Voorschoten.

3.4.4. Agrarisch erfgoed en het landelijk karakter

De oude duinen hebben zich tot de 10^e eeuw langs de kust gevormd. Daarna kwamen de Jonge Duinen tot ontwikkeling. Verschillende factoren hebben een rol gespeeld bij het tot stand komen van de jonge duinen, die veel hoger en reliëfrijker zijn dan de oude duinen. Een belangrijke factor was het veranderde klimaat met een oprukkende zee die meer zand naar de kust bracht. De wind zorgde vervolgens voor de verspreiding van het zand tot nieuwe duinen. Dit zorgde eeuwenlang tot veel zandoverlast. Het oprukken van de jonge duinen hing ook samen met het gebruik van

de oude duinen door de mens. Het kappen van bos, het ontginnen van de oude duinen voor vee en akkerland maakte dat de duinen schraal werden. Hierdoor werd het zand makkelijk verplaatst door de wind. De schade aan de achter de duinen gelegen landbouwgronden was in veel gevallen onherstelbaar. Als gevolg hiervan en door de groei van de bevolking werd de mens gedwongen de achter de duinen gelegen moerassige venen te ontginnen. Van oudsher lagen er in het veenlandschap tussen de strandwallen her en der natuurlijke waterlopen die het water uit het moerassige veen afvoerde. Deze waterlopen bestaan nog steeds: De Voorwatering, het Scheijt (de Schenk, waar ook menselijk handen aan hebben gegraven) en de Dobbewetering. Deze afwateringen lagen op de laagste punten in het landschap en lopen van noordoost naar zuidwest. Ook de Vliet heeft een belangrijke taak vervuld in de afwatering van het veen.

In de vroege middeleeuwen begonnen boeren op eigen houtje geulen te graven om het natte moerassige land bruikbaar te maken als akkerland. Deze, van oost naar west lopende sloten, leidde tot wateroverlast op andere plekken. Aan het einde van de 13e eeuw ontstonden hierdoor de waterschappen, die door de graaf van Holland werden benoemd. De scheiding tussen de verschillende waterschappen werd geregeld door de landscheidingen of binnenlandse scheidingen.

De eerste verkavelingen zijn onregelmatig en zonder duidelijke structuur. Naarmate de ontginningen geplander werden uitgevoerd, werden de verkavelingen ook regelmatig. Op de strandvlakte tussen Wassenaar en Voorschoten is een strokenverkaveling toegepast, waarbij smalle stroken land door haaks op de natuurlijke weteringen gelegen sloten werd gescheiden.

De afwatering in de polders werd in eerste instantie door middel van slootjes, schotten en dammen geregeld. Maar naarmate het land verder inklonk werd het noodzakelijk kades op te werpen en bemaling door middel van eenvoudige molens te realiseren (paardenmolens en radmolens). De eerste windwatermolens verschenen in deze regio in de 15e eeuw om een definitief einde te

maken aan de natte voeten van de boeren. De oude methoden van bemalen waren toen al niet meer toereikend genoeg.

In de 13e en 14e eeuw was het met name de akkerbouw die floreerde in deze gebieden.

De vruchtbare akkers werden vanaf de 14e eeuw afgegraven. In eerste instantie betrof dat alleen turf. Het turf was een belangrijke brandstof voor veel arbeiders en woningen. Echter door het turfsteken en door inklinking van de bodem door het afwateren veranderden de vruchtbare akkers in zeer natte en onvruchtbare gronden, die alleen nog geschikt waren voor veeteelt. Het land kwam door het uitvenen ook veel lager te liggen dan oorspronkelijk. Dit is goed herkenbaar aan de verdiepte ligging van het landschap aan de oostzijde en op enkele locaties aan de westzijde van de Vliet. De Vliet zelf ligt nog op de oorspronkelijke hoogte van het landschap.

Door de coördinatie van de waterbeheersing is het huidige, kenmerkende polderlandschap ontstaan met de verschillende waterniveaus (boezemwater, polderwater, e.d.), de verhoogde dijken, kades en de verkavelingssloten. Kaarten tonen aan dat het polderlandschap rondom Voorschoten nog grotendeels onveranderd is sinds de Middeleeuwen. Gezien de grootschalige ruilverkaveling die heeft plaatsgevonden in Nederland is dat opvallend en bijzonder te noemen.

Voorschoten is van oorsprong een dorp met een grote agrarische sector. In de kern en aan de rand ervan bestond de meeste bebouwing uit boerderijen. Rondom de dorpskern lagen landerijen waar vee op werd geweid.

De groei van het kerkdorp Voorschoten in de 12^e eeuw gebeurde in eerste instantie door middel van boerderijen langs de hoofdwegen. De ligging van Voorschoten op een brede strandwal heeft er tevens voor gezorgd dat er boerderijlinten ontstonden op de rand van de strandwal en de overgang met het veenweidegebied.

In de Duivenvoordecorridor is de ligging van de boerderijen op de rand van de strandwal het meest zichtbaar.

Door de groei van Voorschoten is veel van het karakteristieke agrarische landschap al verdwenen. Veel boerderijen zijn gesloopt. Bijzonder is dat enkele van de boerderijen behouden zijn en dat deze ook nog de rijkdom en herkenbare structuur van het historische agrarische landschap bezitten, zoals kades, geriefhout en bijgebouwen.

Samen met de buitenplaatsparken ontstaat er een interessante afwisseling van straten, park en weiland. Dit benadrukt het agrarische karakter van het dorp en de groene ruimtelijke kwaliteit.

3.4.5. Overige cultuurhistorische waarden

Naast de hierboven benoemde cultuurhistorische thema's zijn er andere aspecten van de ontwikkeling van Voorschoten te benoemen die niet direct onderdeel uitmaken van het 'verhaal' van Voorschoten, maar wel een directe invloed hebben op de ruimtelijk kwaliteit of en sociaal-maatschappelijke rol spelen gekoppeld aan een bijzondere architectuur- dan wel cultuurhistorische kwaliteit. Deze zaken zijn opgenomen in het inventarisatierapport onder de noemer *Overige Cultuurhistorische waarden*.

Deze waarden zijn opgenomen omdat het bepalen van de cultuurhistorische kwaliteit aan de hand van alleen de benoemde cultuurhistorische thema's ook objecten met een ruimtelijke, architectuur- en cultuurhistorische waarde uitsluit en onbenoemd laat. Hierdoor kunnen belangrijke waarden verloren gaan en architectuurhistorisch waardevolle gegevens verloren gaan. Het in beeld brengen van deze zaken in de inventarisatie maakt het mogelijk bij ruimtelijke ontwikkelingen deze zaken ook op te nemen in de ruimtelijke afweging.

Uit de inventarisatie van de 20^e eeuwse architectuur blijkt dat net voor en net na de Tweede Wereldoorlog veel verschillende landelijk bekende architecten de mogelijkheid hebben gekregen om in Voorschoten een project te realiseren. De architectenkeuze was in de meeste gevallen het gevolg van particulier opdrachtgeverschap. Slechts een enkele keer is de gemeente opdrachtgever. Bekende namen die voorkomen zijn onder andere: W. Verschoor, Van Oerle en Schrama, G. Rietveld, J. Meulenbelt, A. Zwiers, C.M. van Moorsel, Harry Nefkens. M. Laurentius en R. De Vries.

Kade aan de Bachlaan

Boerengeriefbosje aan de Nieuwe weg

Door de groei van Voorschoten is veel van het karakteristieke agrarische landschap al verdwenen. Veel boerderijen zijn gesloopt. Bijzonder is dat enkele van de boerderijen behouden zijn en dat deze ook nog de rijkdom en herkenbare structuur van het historische agrarische landschap bezitten, zoals kades, geriefhout en bijgebouwen.

Hoofdstuk 4

Implementatie erfgoedzorg

Na het vaststellen van deze structuurvisie nemen we cultuurhistorisch relevante objecten en structuren op in het ruimtelijk instrumentarium, binnen de in 2012-2013 beschikbare mogelijkheden. Dat betekent dat in de toekomst cultuurhistorie onderdeel uitmaakt van de belangenafwegingen die gemaakt worden bij ruimtelijke veranderingen en ontwikkelingen. Hierbij wordt uitgegaan van het vastleggen van waarden via het ruimtelijk juridisch instrumentarium en via een sectorale bescherming. Afb.1 toont een schematische weergave van het toekomstig beleid.

4.1. Planologische verankering

Het ruimtelijk instrumentarium van de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de omgevingsvergunning biedt verschillende mogelijkheden om cultuurhistorische waarden te verankeren. Het uitgangspunt daarbij is dat cultuurhistorie zo vroeg mogelijk in het proces onderdeel zal zijn van de belangenafweging.

4.1.1 Bestemmingsplan

Het bestemmingsplan is een ruimtelijk juridisch uitvoeringsinstrument. Hierin wordt geregeld hoe vastgesteld ruimtelijk beleid concreet wordt vertaald in geval van ontwikkeling of behoud. Het is een voor ieder bindend document. De juridische ruimtelijke grondslag van dit instrument maakt het uitermate geschikt om de ruimtelijk relevante cultuurhistorische waarden in vast te leggen.

Hoe gaan we dat doen?

De geïnventariseerde structuren, gebieden en objecten, voor zover deze geen gemeentelijke of rijksbeschermde status hebben, krijgen een dubbelbestemming 'cultuurhistorie' mee in het bestemmingsplan.

In de toelichting van het bestemmingsplan geven we aan welke waarden aanwezig zijn en wat de uitgangspunten van het beleid zijn. In de verbeelding worden alle structuren, gebieden en objecten opgenomen, voorzien van een daarvoor gestandaardiseerde verbeelding. In de planregels nemen we de bepalingen op die instandhouding van de aanwezige cultuurhistorische waarden garanderen. Hierbij valt te denken aan hoogten van bebouwing, bebouwingsgraad, specifieke verkaveling, massarichting e.d. Dit vullen we aan met bepalingen ten aanzien van het gebruik van gebieden, bestemmingen en sloopmogelijkheden.

Er zijn verschillende verdiepingsgraden mogelijk in een bestemmingsplan met betrekking tot cultuurhistorie. Een globaal bestemmingsplan gaat uit van grotere gebieden met een omschrijving van de algemene karakteristieken. Op plekken waar de cultuurhistorische waarden complexer zijn, kan gekozen worden voor een gedetailleerd plan. Vooralsnog gaan we uit van een paraplu-bestemmingsplan cultuurhistorie voor het gehele grondgebied.

4.1.2 Dubbelbestemming

We gaan de dubbelbestemming inzetten om de cultuurhistorische waarden te verankeren. Deze is bedoeld om aan te geven welke bestemming gronden hebben naast de primaire bestemming van gebruik. De primaire en dubbelbestemming zijn onafhankelijk van elkaar van toepassing. Bij de dubbelbestemming 'cultuurhistorie' geven we aan dat de 'op de verbeelding aangegeven gronden met bestemming cultuurhistorie, naast de voor die gronden aangewezen basisbestemming, zijn aangewezen voor behoud, herstel en uitbouw van de aanwezige cultuurhistorische waarden zoals

beschreven in de structuurvisie cultuurhistorie en de daarbij behorende specifieke omschrijvingen'. Om te voorkomen dat de primaire bestemming gaat knellen met de dubbelbestemming wordt in de omschrijving van de planregels een voorrangregeling opgenomen. Deze luidt: 'Voor de in het plangebied aanwezige terreinen, bouwwerken en bouwwerken geen gebouw zijnde met cultuurhistorische waarde is een dubbelbestemming opgenomen ter bescherming van deze waarden. Hiervoor geldt dat daar waar de dubbelbestemming samenvalt met de hoofdbestemming primair de regels van de dubbelbestemming gelden'.

4.1.3 Bouwhistorie in het bestemmingsplan

Van de regelingen die opgenomen kunnen worden in een bestemmingsplan geldt dat deze ruimtelijk relevant moeten zijn. Voor een gebouw object, een structuur of een gebied met een bepaalde uitstraling is het duidelijk vast te stellen wat de effecten op de openbare ruimte zijn. Voor bouwhistorie is dat minder evident. In opdracht van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed heeft een juridisch adviesbureau onderzoek gedaan naar de ruimtelijke relevantie van bouwhistorische waarden. Dit bureau heeft op basis van jurisprudentie aangegeven dat bouwhistorische waarden ook een ruimtelijke relevantie hebben. Het gebouw heeft als gevolg van de ouderdom immers een bepaalde uitstraling. Dit geldt alleen voor bouwhistorische waarden gebaseerd op een geïnventariseerde verwachting (de omschrijvingen van de cultuurhistorische waarden). Het juridisch adviesbureau heeft tevens geconstateerd dat deze waarden kunnen worden gewaarborgd door middel van een bouwverbod gekoppeld aan een vrijstelling te verlenen door het college van burgemeester en wethouders op basis van een bouwhistorisch rapport. Het bouwverbod geldt dan alleen voor werkzaamheden die de bouwhistorische waarde van het betreffende gebouw aan kunnen tasten. Wij onderzoeken of we deze regeling in gaan zetten.

4.1.4 Beperking vergunningsvrij bouwen

De karakteristieken van visuele ensembles in de structuurvisie cultuurhistorie vragen in sommige gevallen om een beperking van het vergunningsvrij bouwen op het achter- en zij-erf, voor zover deze zichtbaar zijn vanuit de openbare ruimte. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld wijken met doorzichten tussen de woonblokken door (zoals in de Nassauwijk bij de marinewoningen). Bijlage II, artikel 3 van het Besluit Omgevingsrecht (BOR) geeft van vergunningsvrij bouwwerken. De criteria hiervoor worden gerelateerd aan: een maximale hoogte van 5m, het *bestemmingsplan moet ruimte laten voor deze bouwwerken* én het gebruik mag niet in strijd zijn met het bestemmingsplan. Dit artikel laat ruimte om het vergunningsvrij bouwen te beperken op basis van een planologische onderbouwing. De onderbouwing wordt gevonden in de ruimtelijke karakteristieken en cultuurhistorische waarden van een wijk. Deze mogelijkheid willen we slechts zeer beperkt toepassen. In de ontwikkeling van een (paraplu-) bestemmingsplan zal dit sterke regiemiddel slechts ingezet worden als vergunningsvrij bouwen de cultuurhistorische waarden van een gebied snel kunnen aantasten. Wij benadrukken dat het gebruik van dit middel ontwikkelingen niet wil tegengaan, maar een handvat moet bieden voor meer op maat gemaakte uitbreidingsmogelijkheden.

4.1.5 Aanlegvergunningstelsel

Gekoppeld aan de dubbelbestemming gaan we het aanlegvergunningstelsel inzetten voor het benutten van karakteristieken in bijvoorbeeld agrarische gebieden. Vervanging van bruggen, het dempen van verkavelingsloten, het karakter van oevers en het beheer en behoud van hakhoutlanen kunnen met deze maatregel worden beoordeeld in het licht van hun cultuurhistorische waarden. De aanlegvergunning zal alleen worden verleend als aangetoond wordt dat de werkzaamheden geen onevenredige aantasting van de cultuurhistorische waarden met zich meebrengen. Als onderdeel van het aanlegvergunningstelsel is het wenselijk een toetsmoment in te bouwen voor het bepalen of er

De inventarisatie van 20^e eeuwse architectuur leverde een interessante conclusie op. Net voor en net na de Tweede Wereldoorlog hebben verschillende landelijk bekende architecten de ruimte hebben gekregen om in Voorschoten een kwalitatief hoogwaardig project te realiseren.

Leidseweg 183, arch. H.F. Mertens

Brouwerlaan 1, arch. J.C. Meulenbelt

al dan niet onevenredige schade kan ontstaan als gevolg van de werkzaamheden. Deze toets wordt uitgevoerd door de beleidsmedewerker cultuurhistorie en indien noodzakelijk aangevuld met een toets door de commissie Welstand en Cultureel Erfgoed (commissie WCE). Deze laatste is onafhankelijk, waardoor het advies ook als onafhankelijk kan worden beschouwd. Het toetsmoment wordt juridische verankerd in het bestemmingsplan als onderdeel van het aanlegvergunningstelsel.

4.1.6 Sloopvergunningstelsel

Wij hechten aan de cultuurhistorische waarden. Daarom nemen we in het bestemmingsplan een sloopvergunningstelsel op voor alle objecten en structuren met een dubbelbestemming. We zetten het stelsel op verschillende manieren in.

In de historische centra hebben we behoefte aan het voorkomen van gaten in de gevelwanden. Als in deze gebieden een omgevingsvergunning binnenkomt waaraan een sloopaanvraag is gekoppeld, is het wenselijk dat de sloop niet eerder start dan de aanvang van de bouw. Daarom maken we gebruik van de mogelijkheid aanvullende eisen aan de sloopwerkzaamheden te koppelen. We eisen voorafgaand aan de sloop een onherroepelijke omgevingsvergunning voor de nieuwbouw en duidelijkheid over de aanvang van de nieuwbouw.

Het tweede onderdeel waarop we het sloopvergunningstelsel inzetten is om de gevolgen van sloop van cultuurhistorische waarden in beeld te brengen. Aan het sloopvergunningstelsel verbinden het college van burgemeester en wethouders criteria waaraan moet worden voldaan. Deze criteria zijn opgenomen onder H. 5.5 van deze structuurvisie en worden opgenomen in het bestemmingsplan.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor (gedeeltelijke) sloop van objecten met een cultuurhistorische waarde of gelegen binnen een gebied met cultuurhistorische waarden is verantwoordelijk voor het aantonen dat door de (gedeeltelijke) sloop

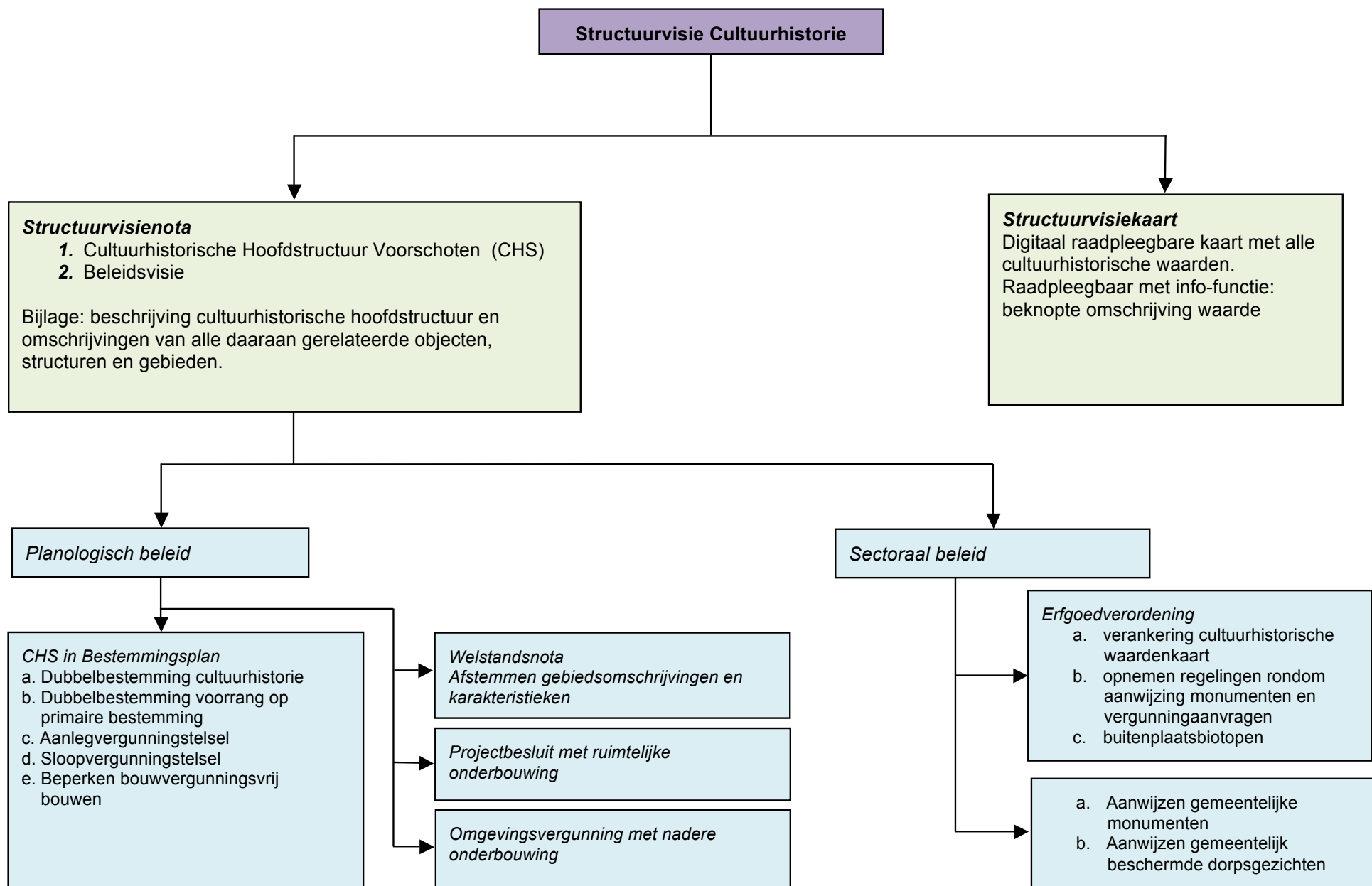
van een object, structuur of gebied de cultuurhistorische waarden zoals omschreven in de redengevende beschrijving niet onevenredig worden geschaad. De aanvrager zou de gevolgen aan de hand van een deskundigenrapport kunnen aantonen.

Een sloopvergunningstelsel kan leiden tot het weigeren van een vergunning op grond van de cultuurhistorische waarden. Dit is echter niet het uitgangspunt. Het stelsel is bedoeld als moment van bewustwording ten aanzien van de aanwezige cultuurhistorische waarden en biedt ruimte voor gesprek over herontwikkeling en functieveranderingen. Sloop is niet per definitie uitgesloten.

Meerdere gemeenten gebruiken dit systeem nu voor bijzondere gebieden. Het sloopvergunningstelsel in het bestemmingsplan is relatief nieuw. Daardoor is er nog geen jurisprudentie over de toepassing van dit stelsel. Op dit moment betekent het dat niet met zekerheid te zeggen valt of dit stelsel ook daadwerkelijk sloop van cultuurhistorisch waardevolle objecten kan voorkomen.

4.2. Projectbesluit met onderbouwing en nadere eisen

Het projectbesluit maakt ontwikkelingen mogelijk die volgens het vigerend bestemmingsplan niet mogelijk zijn. De gemeenteraad, indien gedelegeerd het college van burgemeester en wethouders, moeten bij een projectbesluit een goede ruimtelijke onderbouwing vragen. In deze ruimtelijke onderbouwing stellen wij het raadplegen en interpreteren van de cultuurhistorische waardenkaart als een verplicht onderdeel. Indien er sprake is van aanwezigheid van cultuurhistorische waarden vragen wij om rekening te houden met de aanwezige waarden en dit in de ruimtelijke onderbouwing op te nemen. De raad of het college zal daarnaast, indien zij dat noodzakelijk acht ten behoeve van de instandhouding van de aanwezige waarden, nadere eisen op nemen in het projectbesluit.

4.3. Omgevingsvergunning met nadere onderbouwing (kleine projecten)

De omgevingsvergunning biedt ook een mogelijkheid om af te wijken van het bestemmingsplan. Meestal is dit voor kleinere projecten dan het projectbesluit. Bij de afwijking van het bestemmingsplan vragen wij om een nadere ruimtelijke onderbouwing. In deze ruimtelijke onderbouwing is het raadplegen en interpreteren van de cultuurhistorische waardenkaart een verplicht onderdeel. Indien er sprake is van aanwezigheid van cultuurhistorische waarden vragen wij om rekening te houden met de aanwezige waarden en dit in de ruimtelijke onderbouwing op te nemen. Het college van burgemeester en wethouders heeft daarnaast de mogelijkheid nadere eisen op te nemen ten aanzien van in stand houding van cultuurhistorische waarden.

4.4. Welstandsnota

Het bestemmingsplan biedt alleen mogelijkheid om de ruimtelijk relevante onderdelen van de cultuurhistorische waarden te verankeren. De architectonische kwaliteit valt daar niet onder. Het verankeren van architectuur(historische)waarden hoort thuis in een daarvoor bestemd instrument, namelijk de welstandsnota. Deze nota gaan wij uitbreiden met criteria voor ontwikkelingen aan cultuurhistorisch waardevolle objecten. We maken een onderscheid in de gradaties 'Beeldbepalend' en 'Beeldondersteunend' (H. 5.1. en H. 5.2.).

4.5. Sectorale bescherming

De cultuurhistorische topstukken gaan we beschermen via de erfgoedverordening. Deze biedt voor de instandhouding en

bescherming van erfgoedwaarden een stevig instrument met duidelijke afbakening van rechten, plichten en mogelijkheden.

4.5.1 Gemeentelijke monumenten

De gemeentelijke monumentenlijst, zij het herzien, handhaven wij in het toekomstige erfgoedbeleid. De huidige mogelijkheden voor het verankeren van cultuurhistorie in het ruimtelijk instrumentarium maken het noodzakelijk deze wijze van bescherming te behouden als onderdeel van de erfgoedzorg. De status van gemeentelijk monument heeft tevens een toegevoegde waarde. Het betreft de absolute topstukken binnen de cultuurhistorische waarden en verdienen om die reden extra zorg. Bij deze objecten en structuren is naast exterieur ook aandacht voor het interieur en de bouwhistorische waarden. Sloop is in beginsel uitgesloten.

Bijlage II bevat een lijst van objecten en structuren die wij gaan aanwijzen als gemeentelijke monument. Deze lijst is opgesteld op basis van de criteria zoals gehanteerd in de inventarisatie (zie H 2.5). De objecten en structuren die erop staan, kunnen worden aangemerkt als erfgoed met een zeer hoge cultuurhistorische waarde. Ze hebben een onvervangbare waarde en zijn hoofdrolspelers in het 'Verhaal van Voorschoten' en/of de cultuurhistorische ruimtelijke kwaliteit. Het collectief ervan is van dien aard dat wij de hoogste vorm van bescherming geëigend vinden. De waarden waar de bescherming op is gebaseerd, is verwoord in de redengevende omschrijving van de specifieke objecten.

De buitenplaatscomplexen zonder (rijks)monumentale status gaan wij beschermen met een gemeentelijke monumentenstatus. De nauwe samenhang tussen de verschillende onderdelen binnen een buitenplaatscomplex zorgt voor een gevoeligheid bij ontwikkelingen. De status verschaft duidelijkheid over de status en de wijze waarop wij naar deze complexen kijken.

4.5.2 Gemeentelijk beschermde dorpsgezichten

Binnen Voorschoten zijn verschillende gebieden bestaande uit stedenbouwkundige ensembles die een hoge cultuurhistorische waarden hebben. Denk hierbij aan wijken als de Bloemenwijk, bepaalde straten in de Nassauwijk en enkele Wederopbouw wijken. De waarden bestaan uit een samenspel van architectuur, stedenbouwkundig ontwerp en openbare inrichting. Deze wijken gaan wij via het bestemmingsplan aanmerken als een cultuurhistorisch waardevolle ensembles in de gradatie 'Beeldbepalend'. Daaraan koppelen wij bepalingen die de ruimtelijke karakteristiek in stand houden. Het gaat hierbij om gebruiksbepalingen, bouwregels en eventuele beperking van vergunningsvrij bouwen. De reguliere vergunningsvrije bouw mogelijkheden blijven van kracht.

Aanvullend overwegen wij deze wijken aan te wijzen als gemeentelijke beschermde dorpsgezichten. De status biedt ten aanzien van de verankering in het bestemmingsplan geen extra bepalingen. De status dient slechts als een helder communicatiemiddel richting de wijkbewoners over onze doelstelling en de waarde die wij aan (een deel van) de wijk koppelen.

4.5.3 Erfgoedverordening

De erfgoedverordening is het document dat regels stelt ten aanzien van alle processen rondom erfgoed, zowel voor de aanwijzing van gemeentelijke monumenten, de omgang met rijksmonumenten als ook voor de verankering van aanvullend erfgoedbeleid.

Wij zien de verordening als het aangewezen document om procedures ten aanzien van de structuurvisie cultuurhistorie en cultuurhistorische waardenkaart in te verankeren, zolang dit nog niet is gebeurd in de bestemmingsplannen of buiten het bereik van het bestemmingsplan valt. Verankering in de erfgoedverordening legt verbanden tussen het ruimtelijke en het sectorale beleid.

De erfgoedverordening gaan wij aanpassen.

4.5.4. Gemeentelijke buitenplaatsbiotopen

In navolging van het provinciale beleid, gaan wij een bepaling opnemen in de erfgoedverordening voor gemeentelijke buitenplaatsbiotopen. De buitenplaatsen in Voorschoten, de Gordel van Smaragd, zijn bijzondere relictten uit het verleden. Ze hebben een hoge esthetische waarde en dragen bij aan het groene karakter van de gemeente. Door hun karakter met een parkaanleg, losse hoofd- en bijgebouwen en relatie met gebieden buiten de buitenplaats, zijn deze gebieden kwetsbaar. De waarden binnen de kadastrale grenzen van de buitenplaatsen worden sectoraal beschermd. De zichtassen daarbuiten gaan we via de biotoop beschermen. De buitenplaatsen met een provinciale biotoop nemen wij niet op in onze verordening.

Donklaan 60, voormalige fabriek De Globe

Het beleid is gericht op behoud van cultuurhistorische waarden door ontwikkeling. Voor initiatiefnemers is het van belang om vooraf helderheid te hebben over de mogelijkheden en onmogelijkheden van een ontwikkeling, los van de grootte van de ontwikkeling.

Hoofdstuk 5

Omgaan met cultuurhistorische waarden

Het beleid is gericht op behoud van cultuurhistorische waarden door ontwikkeling. Voor initiatiefnemers is het van belang om vooraf helderheid te hebben over de mogelijkheden en onmogelijkheden van een ontwikkeling. Daarom zijn er algemene en specifieke richtlijnen opgesteld als leidraad voor de ontwikkeling van objecten, structuren en gebieden die op de cultuurhistorische waardenkaart zijn weergegeven.

Voor alle ontwikkelingen geldt dat de zorgvuldige omgang met historische gegevens voorop staat. Fysieke bescherming van waardevolle elementen tijdens ontwikkeling is een vereiste. Voorkomen moet worden dat onherstelbare beschadigingen ontstaan aan cultuurhistorisch waardevolle objecten, structuren of (onderdelen) van gebieden.

5.1. Algemene Richtlijnen voor gemeentelijke monumenten

Gemeentelijke monumenten vormen de topstukken van de gemeente. Bij het ontwikkelen van (gebieden in de buurt van) gemeentelijke monumenten is het uitgangspunt dat deze het hart van de ontwikkeling vormt en de ontwikkeling zich voegt naar de kwaliteit van de beschermde waarde. Dit sluit niet uit dat er veranderingen aan de beschermde waarden mogen worden aangebracht. Er wordt wel veel aandacht gevraagd voor de wijze

waarop dat gebeurt. Behoud van authenticiteit en historische gelaagdheid in (massa)opbouw, materiaal en vorm staan binnen de ontwikkelingswens voorop. Reconstructie wordt niet nagestreefd, maar kan in sommige gevallen onderdeel uitmaken van een ontwikkeling.

Om de wens van de ontwikkelaar/initiatiefnemer af te stemmen op de mogelijkheden van de beschermde waarden is steeds opnieuw maatwerk noodzakelijk.

5.2. Algemene Richtlijnen 'Beeldbepalend', bestemmingsplan

De richtlijnen voor 'Beeldbepalend' geldt voor objecten, structuren en gebieden voor zover de onderdelen waarop de wijziging betrekking heeft, zijn opgenomen in de redengevende omschrijving. Enkele richtlijnen zullen meer of minder van toepassing kunnen zijn, afhankelijk van het voorgestelde initiatief. Een afweging van welke richtlijn het zwaarst weegt zal per initiatief bekeken moeten worden. Wij spreken de duidelijke wens uit de objecten en structuren met een hoge cultuurhistorische waarde te behouden en op te nemen *in* de ontwikkeling. De ontwikkeling moet daarbij als uitgangspunt hebben de directe omgeving van de cultuurhistorisch waardevolle zaak te transformeren op een wijze die gerelateerd is aan de inhoudelijke en ruimtelijke kwaliteit van de aanwezige cultuurhistorische waarde. Zowel het verhaal achter de waarde als de ruimtelijke kwaliteit kunnen daarbij uitgangspunt zijn van de ontwikkeling.

- *Oorspronkelijkheid*: De historische gelaagdheid is, naast narratieve waarde, wat een bepaald cultuurhistorisch object, structuur of gebied bijzonder maakt. Verlies van deze gelaagdheid, betekent daarom direct een verlies aan cultuurhistorische waarde. De gelaagdheid geldt voor materiaal, constructie en

bouwgeschiedenis. Bij verandering en ontwikkeling is het noodzakelijk om de gelaagdheid en de afleesbaarheid daarvan te behouden en bij voorkeur in beeld te houden.

Bij realisatie van nieuwe onderdelen wordt gestuurd op een nieuwe eigentijdse laag die respect heeft voor het oude en een nieuwe waarde toevoegt aan het geheel. Reconstructie wordt niet gestimuleerd om 'valse historie' te voorkomen. In enkele gevallen kan reconstructie wel wenselijk zijn. De keuze voor reconstructie moet dan op basis van historisch onderzoek onderbouwd worden.

- *Behoud gaat voor vernieuwen*: Het vervangen van materialen, constructie en structuur (= indeling van gebouwen, de aanleg van een park en opbouw van gevels, e.d.) moet per te vervangen onderdeel goed onderzocht worden. Het uitgangspunt is dat oorspronkelijkheid boven vervanging gaat ook wanneer bepaalde onderdelen aan vervanging toe zijn. Waar mogelijk moet gezocht worden naar reparatie van de slechte delen, waardoor behoud van overige delen gegarandeerd kan worden.

- *Authentiek materiaalgebruik bij vervanging*: Indien blijkt dat historische materiaaldelen, constructies of structuren uit afweging van veiligheid, technische of andere zwaarwegende reden vervangen moeten worden voor nieuwe, wordt tot op detailniveau uitgegaan van gelijkwaardige materialen, constructies en structuren. Denk hierbij aan de samenstelling/opbouw van onder andere materiaal, detaillering, metselwijze, gevelafwerkingen en raamindelingen.

- *Structuur*: De externe structuur van een gebouw dient gerespecteerd te blijven. Dat betekent concreet dat bij ontwikkeling rekening moet worden gehouden met de hoeken van gebouwen, de voor- en achtergevelrooilijn herkenbaar moet blijven. De hoofdvorm moet herkenbaar blijven.

Bij ensembles en infrastructuur speelt de structuur ook een belangrijke rol. De opbouw van gebieden en de samenhang tussen bebouwing en openbare ruimte dient gerespecteerd te worden. Binnen de kaders van de onderliggende structuur zijn ontwikkelingen mogelijk.

- *Toevoegen van nieuwe laag*: Bij het toevoegen van een nieuwe laag mag de oorspronkelijke waarde niet aangetast worden. De nieuwe laag moet in materiaal, constructie en structuur gelijkwaardig zijn aan de oorspronkelijke waarde. Er mag gezocht worden naar contrast, maar met in achtneming van historische opbouw en hiërarchie.

- *Bouwhistorisch en cultuurhistorisch onderzoek*: Aanvullend aan een ontwikkeling of verandering kan een bouwhistorisch of cultuurhistorisch onderzoek gevraagd worden. Eén van deze onderzoeken kan worden gevraagd naar aanleiding van onduidelijkheid over de monumentale of cultuurhistorische waarde van een bepaald onderdeel in relatie tot de ontwikkeling.

5.3. Algemene Richtlijnen 'Beeldondersteunend'

De richtlijnen voor 'Beeldondersteunend' geldt voor objecten, structuren en gebieden voor zover de onderdelen waarop de wijziging betrekking heeft, zijn opgenomen in de redengevende omschrijving. Enkele richtlijnen zullen meer of minder van toepassing kunnen zijn, afhankelijk van het voorgestelde initiatief. Een afweging van welke richtlijn het zwaarst weegt zal per initiatief bekeken moeten worden. Het belangrijkste aspect bij deze gradatie is de hoofdstructuur van een object, structuur of gebied. De ontwikkelingsmethode van beeldondersteunend is veel meer gericht op transformatie van bestaande cultuurhistorische waarden. Die transformatie kan zowel object als gebiedsgericht ingestoken

worden. Uitgangspunt is nog steeds de aanwezige cultuurhistorische kwaliteit in de vorm van het verhaal of de ruimtelijke kwaliteit.

- *Oorspronkelijkheid*: De historische gelaagdheid is naast de narratieve waarde, hetgeen een bepaald cultuurhistorisch object, structuur of gebied bijzonder maakt. Verlies van deze gelaagdheid, betekent daarom direct een verlies aan cultuurhistorische waarde. De gelaagdheid geldt vooral voor de bouwgeschiedenis. Bij verandering en ontwikkeling is het noodzakelijk om de gelaagdheid en de afleesbaarheid van het object, structuur of gebied te behouden en bij voorkeur in beeld te houden.

Bij realisatie van nieuwe onderdelen wordt gestuurd op een nieuwe eigentijdse laag die respect heeft voor het oude en een nieuwe waarde toevoegt aan het geheel. Reconstructie wordt niet gestimuleerd om 'valse historie' te voorkomen. In enkele gevallen kan reconstructie wel wenselijk zijn. De keuze voor reconstructie moet dan op basis van historisch onderzoek onderbouwd worden.

- *Toevoegen van nieuwe laag*: Bij het toevoegen van een nieuwe laag mag de oorspronkelijke waarde niet aangetast worden. De nieuwe laag moet in materiaal, constructie en structuur gelijkwaardig zijn aan de oorspronkelijke waarde. De uitbreiding moet respect hebben voor de historische opbouw en hiërarchie.

- *Structuur*: De externe structuur van een gebouw dient gerespecteerd te blijven. Dat betekent concreet dat bij ontwikkeling rekening moet worden gehouden met de hoeken van gebouwen, de voor- en achtergevelrooilijn herkenbaar moet blijven. De hoofdvorm moet herkenbaar blijven.

Bij ensembles en infrastructuur speelt de structuur ook een belangrijke rol. De opbouw van gebieden en de samenhang tussen bebouwing en openbare ruimte dient gerespecteerd te worden.

Binnen de kaders van de onderliggende structuur zijn ontwikkelingen mogelijk.

- *Aansluiting materiaal*: Bij ontwikkeling van cultuurhistorische waarde is het onvermijdelijk om nieuwe materialen toe te voegen aan het bestaande. Afhankelijk van het soort ontwikkeling kan gekozen worden voor materialen met een eigentijdse uitstraling of materialen die nauw gerelateerd zijn aan het oorspronkelijke materiaal. Belangrijk bij de keuze in de materialen is dat deze hoogwaardig zijn, duurzaam en met een vergelijkbare uitstraling als van het oorspronkelijke materiaal.

5.4. Algemene Richtlijnen groenbeheer, buitenplaatsen, groengebieden en andere groenelementen

Voor beheer, verandering en vernieuwing van bomen en andere beplantingsvormen gelden aparte spelregels. Ook voor deze groep geldt dat behoud voor vernieuwing gaat. Wanneer aantoonbaar wordt gemaakt aan de hand van een deskundigen rapport dat behoud van een groenelement niet mogelijk is, moet uitgegaan worden van herstel van het groenelement na verwijdering. Bij herstel wordt dezelfde soort teruggeplaatst, tenzij een deskundigenrapport uitwijst dat dit niet de juiste keuze is. De terug te plaatsen groenelementen dienen van enige omvang te zijn, zodat er geen grote gaten in een groenstructuur ontstaan. Beheer van groenelementen mag niet leiden tot blijvende schade aan de groenelementen: snoei- en onderhoudswerkzaamheden en behandeling met bestrijdingsmiddelen moeten zorgvuldig worden toegepast.

Bouwen, aanleggen of slopen binnen op de cultuurhistorische waardenkaart Voorschoten aangegeven groenelementen, zoals buitenplaatsen, hakhoutlanen, agrarisch landschap en dergelijke, mogen alleen worden uitgevoerd als bestaande karakteristieken,

zoals omschreven in de redengevende omschrijving van het betreffende groenelement, in stand wordt gehouden.

N.B. Deze regeling heeft geen betrekking op regulier onderhoud van tuinen, parken en lanen. Onderhoud, zoals het verwijderen van zaailingen, winter- en zomersnoei, e.d. blijft mogelijk zonder vergunning.

5.5. Specifieke richtlijnen cultuurhistorische waarden

In de digitale bijlage 'Cultuurhistorische Inventarisatie' worden alle op de cultuurhistorische waardenkaart opgenomen objecten, structuren en gebieden omschreven. In de redengevende omschrijving van deze waarden is beschreven waarom deze zijn aangemerkt als cultuurhistorische waarde. Tevens is in één alinea aangegeven waar de aandacht moet liggen bij ontwikkelingen, indien aanvullende eisen op aandachtspunten noodzakelijk worden geacht vanuit de aanwezige waarden.

De omschrijving is te beschouwen als de specifieke richtlijnen voor een bepaalde cultuurhistorische waarde. Deze bieden een aanvullend handvat voor ontwikkeling.

5.6. Sloop

In uitzonderlijke gevallen is het mogelijk een omgevingsvergunning aan te vragen voor de (gedeeltelijke) sloop van een op de cultuurhistorische waardenkaart opgenomen object, structuur of gebied. Aan een mogelijke vergunning zal een zorgvuldige belangenafweging worden gekoppeld. Bij een verzoek om een sloopvergunning zullen wij vragen om een deskundigenrapport met

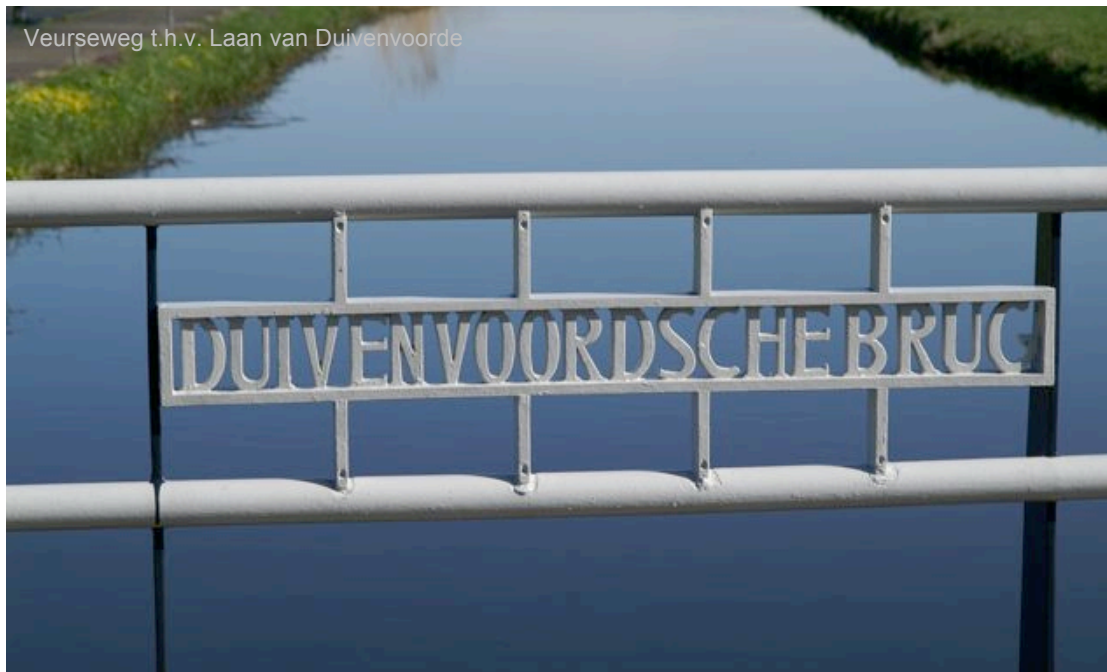
beargumenteerde onderbouwing waaruit blijkt dat behoud niet mogelijk is. In het rapport moet aandacht worden besteed aan:

- cultuurhistorische waarde;
- technische aanleidingen voor sloop;
- financiële onderbouwing en
- de ruimtelijke gevolgen.

Wij zullen in de belangenafweging de cultuurhistorische waarden afzetten tegen het economisch belang van de eigenaar. Indien sloop van gemeentelijke monumenten of waarden in de gradatie 'Beeldbepalend' onvermijdelijk is, dient de te slopen cultuurhistorische waarde zorgvuldig te worden vastgelegd met bouwhistorische rapportage bestaande uit een fotoreportage en inmetingstekeningen.

5.7. Handhaving

Onderhoud aan het erfgoed vinden wij een belangrijk punt. Het bepaald in hoge mate de kwaliteit van de openbare ruimte. Daarom zullen wij inzetten op handhaving. We zullen daarbij onze prioriteit leggen bij de gemeentelijke (en rijks)monumenten, maar zullen ook de staat van de objecten in de gradatie 'Beeldbepalend' in de gaten houden. Wij zullen in de erfgoedverordening een artikel opnemen wat dit mogelijk maakt voor alle gradaties van het erfgoed overeenkomstig artikel 11 van de monumentenwet, waarin handhaving op rijksmonumenten is geregeld.

Onbekend maakt onbemind; Dat geldt ook voor cultuurhistorische waarden. Als onderdeel van de implementatie van cultuurhistorische waarden in het ruimtelijk en sectoraal erfgoedbeleid is communicatie een belangrijk aandachtspunt.

Hoofdstuk 6

Communicatie

Onbekend maakt onbemind; dat geldt ook voor cultuurhistorische waarden. Als onderdeel van de implementatie van cultuurhistorische waarden in het ruimtelijk en sectoraal erfgoedbeleid is communicatie een belangrijk aandachtspunt. Helderheid over de koers die wij gaan varen met het vaststellen van deze structuurvisie, draagt bij aan begrip en waardering van het erfgoed bij inwoners, initiatiefnemers en bezoekers.

6.1. Participatie van inwoners

Na het vrijgeven van de conceptversie van deze structuurvisie en voorafgaand aan de implementatie worden de inwoners van Voorschoten betrokken. Individuele eigenaren zullen worden persoonlijk worden benaderd met betrekking tot de mogelijke status van hun eigen onroerend goed of gronden. Tijdens een algemene informatiebijeenkomst voor alle geïnteresseerde inwoners van Voorschoten zal de *cultuurhistorische hoofdstructuur* worden toegelicht. Door middel van beelden zal het Verhaal van Voorschoten in beeld worden gebracht. De systematiek en structuur van het beleid en de gevolgen in het algemeen zullen ook aan de orde kunnen komen.

In dit proces is het belangrijk de stappen in een heldere doorlopende structuur te nemen. Het draait om begrip voor de ruimtelijke kwaliteit en de cultuurhistorische waarden van objecten, structuren en gebieden, de voor- en nadelen van de beleidssystematiek en uiteindelijk pas de individuele gevolgen.

Binnen dit proces is het van belang dat eigenaren ook kunnen bijdragen aan de informatie over het gebied/wijk waarin zij wonen of over hun eigen woning. Dit kan feitelijke informatie zijn, maar ook verhalen over het verleden voor zover deze relevant zijn voor de cultuurhistorische waarde van een object of gebied. Dit leidt tot meer identificatie van de bewoners met en draagvlak voor de cultuurhistorische waarden van Voorschoten.

Tegelijkertijd met dit proces zal een informatieronde via de media starten. In de lokale kranten zullen publicaties worden opgenomen over de cultuurhistorische hoofdstructuur. Per week komt een thema aan bod.

6.2. Lokaal Erfgoed Platform (LEP)

Vanaf de start van de structuurvisie is het Lokaal Erfgoed Platform nauw betrokken geweest bij de inventarisatie en benoeming van de cultuurhistorische hoofdstructuur. Het LEP bestaat uit maatschappelijk betrokken leden en leden met een achtergrond in het lokale erfgoed, zoals bestuurders van buitenplaatsen en leden van de *vereniging tot behoud van oud, groen en leefbaar Voorschoten*. Deze leden vervullen een belangrijke rol in het uitdragen van de cultuurhistorische waarden binnen Voorschoten. Zij hebben een groot netwerk en een grote achterban die het erfgoed van Voorschoten een warm hart toedraagt. Informatievoorziening via het informele circuit door deze leden draagt bij aan het creëren van draagvlak voor het beleid.

6.3. Informatievoorziening

Na vaststelling van de structuurvisie is blijvende informatievoorziening voor inwoners belangrijk om het onderwerp onder de aandacht te houden. De informatievoorziening is gericht op de cultuurhistorische waarden van Voorschoten en het daarmee samenhangende verhaal van Voorschoten in het algemeen. Daarnaast moet voldoende mogelijkheid zijn voor initiatiefnemers om bij de gemeente aan te kloppen over de omgang met cultuurhistorische waarden. Ondersteunend in dit contact zijn eventuele publicaties. Hierbij valt te denken aan informatiebrochures over het beleid en het inzichtelijk maken van gevolgen voor cultuurhistorische waarden, maar ook op publiek gerichte informatie over het *Verhaal van Voorschoten*.

Hoofdstuk 7

Uitvoeringsparagraaf

In de navolgende paragraaf zal nader worden ingegaan op voortzetting van de structuurvisie na vaststelling door de raad.

7.1. Invoering instrumentarium

We willen toewerken naar een snelle implementatie van deze structuurvisie. Nadat de raad heeft ingestemd met de structuurvisie cultuurhistorie zijn er vier instrumenten waarin de cultuurhistorische waarden moeten worden verwerkt:

- I. Bestemmingsplan;
- II. Aanwijzing gemeentelijke monumenten;
- III. Erfgoedverordening;
- IV. Welstandsnota.

Ad. I.

De bestemmingsplannen voor het gehele Voorschotense grondgebied zijn recent door de raad vastgesteld. Deze zouden in principe pas over 10 jaar weer herzien hoeven worden. Wij vinden deze periode te lang en daarom gaan wij een parapluplan cultuurhistorie op laten stellen. Deze overkoepelt alle bestaande bestemmingsplannen. Zodra een nieuw bestemmingsplan voor een gebied wordt vastgesteld, worden de cultuurhistorische waarden daarin meegenomen. Uiteindelijk zal het parapluplan overbodig worden.

Ad. 2.

We gaan starten met de procedure voor het aanwijzen van de nieuwe gemeentelijke monumenten. Tegelijkertijd zullen we de eigenaren van de monumenten die we van de lijst af willen voeren in kennis stellen van ons voornemen. Zowel voor het aanwijzen als het afvoeren zullen eigenaren en de commissie WCE gehoord worden.

Ad. 3.

De erfgoedverordening dateert van eind 2010. Deze voldoet in principe nog voor de komende jaren. Het voorgestelde beleid moet ingepast worden in de verordening. Om die reden gaan we de verordening na vaststelling van de structuurvisie aanpassen.

Ad. 4.

De ruimtelijke karakteristieken van de cultuurhistorische waarden worden via het parapluplan verankerd. De architectonische kwaliteiten gaan we opnemen in de welstandsnota. Aan de nota voegen we de lijst van cultuurhistorische waarden toe en worden de algemene richtlijnen voor behoud *in* en *door* ontwikkeling opgenomen.

Het stroomdiagram in bijlage IX laat zien hoe het vervolgtraject en het verwachte tijdspad voor de vier verschillende instrumenten eruit zal zien. In dit schema is geen tijdsbepaling gekoppeld aan de bezwaren procedures van de vier instrumenten. Indien bezwaren binnenkomen op de vaststelling van één van de instrumenten betekent dit in de meeste gevallen niet dat de invoering van het gehele instrument wordt vertraagd. De vertraging geldt slechts voor het deel waarop het bezwaar is binnengekomen. Het schema laat zien dat ca. één jaar na de vaststelling een werkend instrumentarium voor de uitvoering van het beleid kan zijn gerealiseerd.

7.2. Inzet uren

De interne medewerker cultuurhistorie zal de (bestuurlijke en communicatieve) begeleiding van in 7.1. genoemde beleidsinstrumenten verzorgen. De overige procedures kunnen intern worden uitgevoerd. Deze vragen in het eerste jaar van de uitvoering (voorbereiding en begeleiding) veel tijd van de medewerker. Naar verwachting zal de medewerker erfgoed ca. 3,5 dag per week belast zijn met de implementatie.

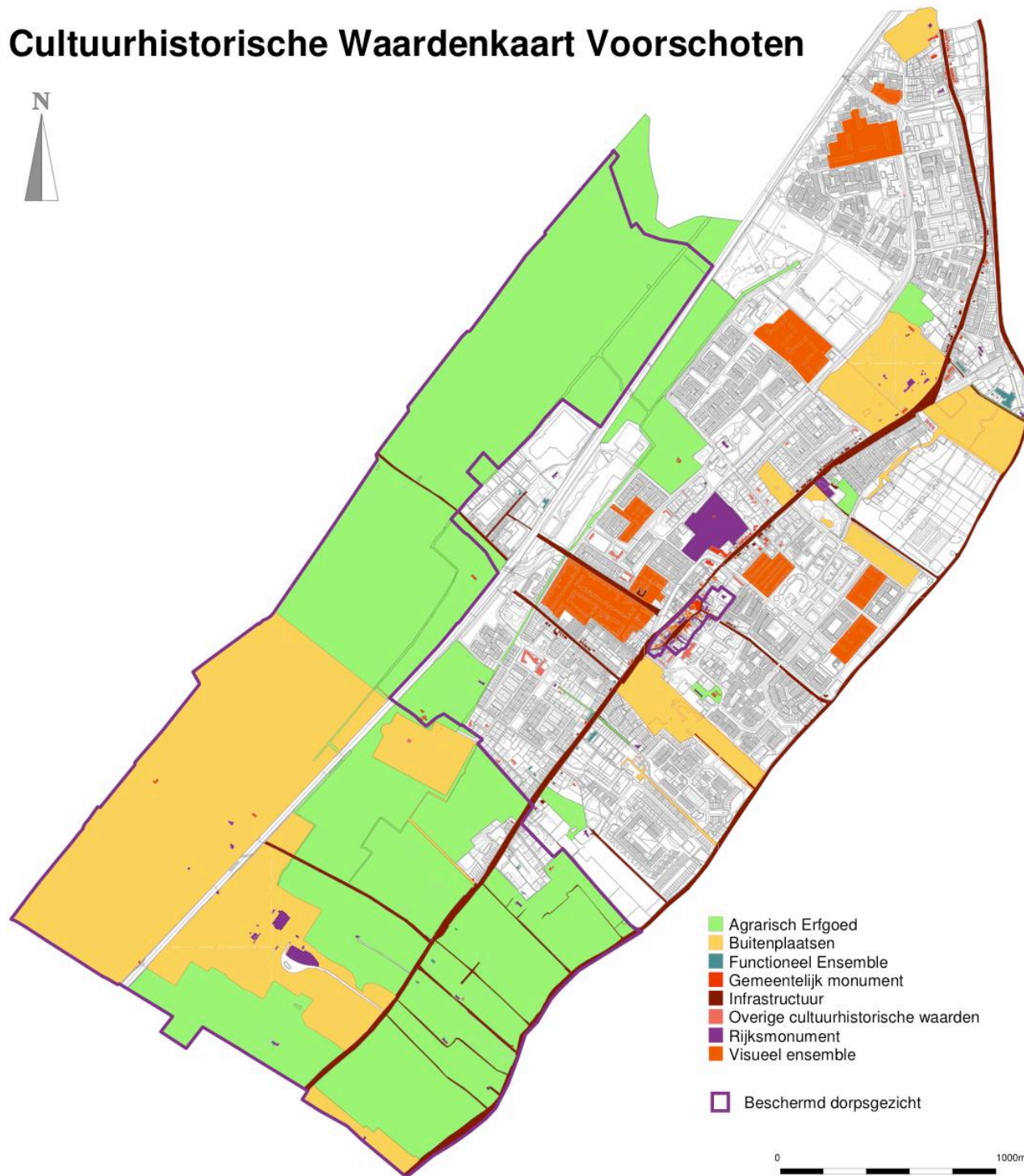
Daarnaast wordt in het geval dat er zienswijze wordt ingediend of bezwaar wordt gemaakt tegen één van de onderdelen, inzet van de afdeling juridische zaken gevraagd. De benodigde uren zijn op dit moment niet inzichtelijk te maken. Dit is sterk afhankelijk van het aantal en de inhoud van de zienswijzen/ bezwaren. Gemiddeld zal ca. 7 uur per zienswijze/bezwaar van de juridische medewerker worden gevraagd voor overleg, opstellen dan wel controleren verweer en het verdedigen bij een eventuele rechtsinstantie.

Ten behoeve van de handhaving zal een buitendienst inspecteur moeten worden ingezet. Deze toetst de aanvragen in het veld, conform de huidige werkwijze, en doet daarnaast een keer per half jaar een onderhoudscheck op de staat van de gemeentelijke monumenten.

Bijlagen:

- I. Cultuurhistorische waardenkaart
- II. Lijst nieuwe gemeentelijke monumenten
- III. Overzicht beeldbepalende cultuurhistorische waarden
- IV. Overzicht beeldondersteunende cultuurhistorische waarden
- V. Vastgestelde gemeentelijke monumentenlijst
- VI. Voorstel af te voeren gemeentelijke monumenten
- VII. Rijksmonumentenlijst
- VIII. Selectiecriteria gemeentelijke monumenten en planologische beschermingsvormen
- IX. Schema Uitvoering

Cultuurhistorische Waardenkaart Voorschoten

BIJLAGE II

CULTUURHISTORISCHE WAARDEN: POTENTIEEL GEMEENTELIJK MONUMENT							
1	51.16	Brouwerlaan		1	OW	1966	Villa
2	45.2	Donklaan		61	FE	1936	Vm. fabriek
3	51.4	Johan Willem Frisolaan		16	OW	1954	Vm. School
4	51.26	Koninklijke Marinelaan		21	OW	1941	Militair erfgoed, betreft alleen bouwblok met toren
5	16	Leidseweg		81 -85	BP	v.a. 18e eeuw	Klein Stadwijk
6	1.13	Leidseweg		42 - 44	IS	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Geschakelde woning
7	1.47	Leidseweg		40	IS/FE	20 ^e eeuw	Woonhuis schoonmoeder Van Kempen
8	1.16	Leidseweg		62	IS	Begin 20e eeuw	Vm. Winkel/woonpand
9	13	Leidseweg		191	BP	19e eeuw	Beresteijn (uitbreiding huidige bescherming)
10	3.2	Molenlaan		12	IS	19e eeuw	Woonhuis
11	2.4	Papelaan		52	IS	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Woonhuis/villa
12	28.1	Papelaan - west		117	AE	1884	Boerderij
13	28.2	Papelaan - west		236	AE	1910	Boerderij
14	51.9	Prins Bernhardlaan /Johan Willem Frisolaan		39 – 41 / 1 - 13	OW	1958	55
15	51.7 poort	Rosenburgerlaan		ongen.	OW	1965	Poort begraafplaats
16	45.4	Rouwkooplaan		1	FE	1947	Onderdeel vm. Fabriek

17	41.24	Schoolstraat		7	VE	Laatste kwart 19e eeuw	Woon-/winkelpand
18	41.4	Schoolstraat /st. Willibrordusstraat/ Treubstraat		37 – 45 / 2-6 / 20	VE	1939	Kerkezaathe
19	27.2	Veurseweg	t.h.v. Horstlaan	ongen.	AE	1938	Brugleuningen
20	27.1	Veurseweg	t.h.v. laan van Duivenvoorde	ongen.	AE	1938	Brugleuningen
21	15	Veurseweg		3	BP	v.a. 17e eeuw	Complex Bijdorp
22	1.5	Veurseweg		76	IS	ca. 1915	woonhuis
23	44.5	Veurseweg		177	FE	1939	Schoorsteen met stookhuis
24	44.1	Veurseweg		265	FE	ca. 1920	bollenschuur
25	41.12	Voorstraat		23	VE	eind 19e eeuw	woonhuis
26	41.19	Voorstraat		35	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Voormalige opslag
27	41.32	Voorstraat		52	VE	1888, oudere kelder aanwezig	woonhuis
28	4.1	Wijngaardenlaan / Kon. Wilhelminalaan		4 / 5	IS	1931/1933	Vm. School en conciërgewoning

De objectnummers verwijzen naar de nummers van de omschrijvingen van de cultuurhistorische waarden. Deze zijn vanwege de hoeveelheid en totale omvang niet opgenomen als bijlage. Deze zijn digitaal opvraagbaar/raadpleegbaar.

Afkortingen categorie: AE: agrarisch erfgoed en landelijk karakter, BP: buitenplaatsen, FE: functioneel ensemble, IS; infrastructuur (water- en landwegen), OW: overige cultuurhistorische waarden, VE: visueel ensemble.

BIJLAGE III Beeldbepalende cultuurhistorische waarden

Cultuurhistorische waarden: beeldbepalende panden, objecten en structuren							
1	36	Albardaplantsoen / Gerbrandylaan/ van Kleffenplantsoen / Welterdreef		ongen.	VE	1968 - 1970	Stedenbouwkundige structuur
2	51.13	Bachlaan		7	OW	1956	Villa (G. Rietveld)
3	51.5	Baron Schimmelpenninck van Oyelaa		14 - 18	OW	1967	Moeder Gods kerk
4	37	Beethovenlaan / Paganinidreef / Puccinidreef / Schubertplantsoen		ongen.	VE	1965	Stedenbouwkundige structuur
5	38	Bethlehemstraat Laan van Langenhorst Raadhuislaan Tolstraat Vlietzicht Vredenhoeffstraat		1 - 49, 2 - 50 1 - 49, 2 - 50 3 - 37 10 - 38 37 - 83 2 - 50	VE	1950	Plan Langenhorst, Stedenbouwkundige structuur
6	53	Bijldorpstraat Burgemeester de Kempenaerstraat Hyacinthstraat Narcisstraat Oranjekade Pauwenstraat Van Kempenstraat Willem de Zwijgerlaan		66 4 - 38, 1- 33 2 - 18, 1- 13 2 - 56, 1 - 47 1 - 63 4 - 26, 1 - 11a 1 - 51, 2 - 28 3 - 67, 4 - 86	VE	v.a. 1917	Bloemenwijk, Stedenbouwkundige structuur
7	24	Dobbewetering			AE	Voor-middeleeuws	Waterstructuur
8	45.1	Donklaan		74	FE	1927, uitbreiding 1941	Vm. Fabriek Groeneveld, nader onderzoek noodzakelijk
9	27	Duivenvoordse polder en Starrenburgerpolder			AE	Middeleeuws	Polderstructuur
10	28	Duivenvoordse polder, Papenwegsche polder en Oranjepolder		ongen.	AE	Middeleeuws	Polderstructuur
11	50	Essenlaan / Rouwkooplaan	t.h.v. / tussen	16, 18 en 20 / 19 - 21	BP	Middeleeuwse basis	Keermuur, structuur kasteel Roucoop
12	3.8	Frans Halsplantsoen		4	IS	19 ^e eeuw	Vm. molenaarswoning
13	39	Frans Halsplantsoen Govert Flinckplantsoen Jan Steenlaan Jan van Goyenplantsoen		89 - 167 11 - 31 3 - 49, 6 - 46 8 - 65	VE	1960	Stedenbouwkundige structuur

		Nicolaas Maeskade Rembrandtlaan Ruijsdaelhof Van Ostadehof		1 – 18 90 - 172, 53 – 123 1 - 35, 2 – 48 11 - 41, 2 - 42			
14	52	Frederik Hendriklaan Louise de Colignylaan Nassaukade Prins Mauritslaan		30 – 50 1 – 18 10 – 22, 23 – 40 2 – 28, 32 - 50, 27 - 47	VE	1952	Marinewijk / KLM-wijk, stedenbouwkundige structuur
15	7	Hofweg			IS	Middeleeuws	Stedenbouwkundige structuur
16	49/46	Hofweg / Leidseweg	t.h.v.	6 / tpv 202a – 202c	BP	v.a. 16e eeuw	Restanten Vredenhoef
17	8	Horstlaan			IS	Middeleeuws	Stedenbouwkundige structuur
18	51.3	Johan Willem Frisolaan		18	OW	1954	Gymzaal
19	44.2	Karel Doormanlaan	achter	3	FE	ca. 1940	Lattenschuur
20	5	Kerkpad			IS	17e eeuw	Stedenbouwkundige structuur
21	41.27	Kerkplein		3 - 5	VE	1913	Woon-/winkelpanden
22	6	Kniplaan			IS	15e eeuw	Stedenbouwkundige structuur
23	42.1	Koningin Wilhelminalaan		8	VE	1933	villa
24	40	Koningin Wilhelminalaan Prins Bernhardlaan Prinses Beatrixlaan Wijngaardenlaan		7 - 17, 18 – 26 2 – 28 3 – 31 6 – 12	VE		Nassauwijk, Stedenbouwkundige structuur
25	12	Laan van Haagwijk e.o.		ongen.	BP	v.a. 17e eeuw	Haagwijk
26	17	Leidseweg	t.h.v. Beukenrode	ongen.	BP	v.a. 18e eeuw	Restant structuur Groot Stadwijk
27	1.18	Leidseweg		68 - 76	IS	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Geschakelde woningen
28	1.31	Leidseweg		157 - 163	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde woningen
29	1.30	Leidseweg		151 - 153	IS	Begin 20e eeuw	Dubbel woonhuis
30	32	Leidseweg	Achter / bij	104	AE	19e eeuw; landschap Middeleeuws	Polderstructuur
31	32.1	Leidseweg		104	AE	Begin 20e eeuw	Parochieboerderij

32	1.25	Leidseweg		111	FE	Begin 20e eeuw	villa
33	1.28	Leidseweg		124A	IS	Begin 20e eeuw	woonhuis
34	1.33	Leidseweg		177	IS	Eerste kwart 20e eeuw	Villa
35	1.34	Leidseweg		179	IS	Eerste kwart 20e eeuw	villa
36	1.36	Leidseweg		193	IS	1934	Vm. Directeurswoning Wullings
37	48	Leidseweg		236	BP	18e eeuw	Vm. Tuinmanswoning Rosenhorst
38	34	Lindenpad / burg. Van der Haarplein			AE	v.a. 18e eeuw	Structuur polderlandschap/boerderijencluster
39	3.1	Molenlaan		4a - 4b	IS	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Woon-/werkplaats
40	3.3	Molenlaan		6	IS	1941	gemaal
41	3	Molenlaan, Kerksloot			IS	Middeleeuws / 17e eeuw	Stedenbouwkundige structuur
42	27.4	Molenplaats Starreburgermolen en molensloot		ongen.	AE	v.a. 17e eeuw	Landschappelijke structuur
43	28.4	Molenplaats van de Papewegsemolen en molensloot		ongen.	AE	v.a. 17e eeuw	Landschappelijke structuur
44	54	Nieuwe weg	ten oosten van	5	AE	voor 1811	Boerengeriefbosje
45	28.3	Nieuwe weg		5	AE	1928	Boerderij
46	10	Ontsluitingssloten tussen Vliet en polders			IS	In ieder geval sinds ca. 1600; waarschijnlijk ouder	Waterstructuur
47	26	Oranjewetering			IS	Ca. 1675	Waterstructuur
48	29	Oude Adegeesterlaan en omgeving		Ongenum.	AE	Na 1800	Boerenerf, aanvulling op GM-status boerderij
49	51.14	Palestrinalaan		66	OW	1963	Wederopbouwvilla
50	2	Papelaan			IS	Middeleeuws	Stedenbouwkundige structuur
51	2.3	Papelaan		46 - 50	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde woningen
52	2.10	Papelaan		65	IS	1927	Vm. buurtcafé
53	2.1	Papelaan		36 (voorheen ook 38)	IS	1922	Villa

54	1.7	Peppellaan		2a	IS	1939	Villa
55	51.2	Prinses Marijkelaan		2	OW	1959	Vm. kleuterschool
56	14	Rosenburgh		e.a.	BP	v.a. 13e eeuw	Structuur rosenburgh
57	57.1 aula	Rosenburgherlaan		5	OW	1965	Aula begraafplaats
58	23	Scheisloot			IS	Middeleeuws	Grenssloot tussen Wassenaar en Voorschoten
59	41.31	Schoolstraat		127 - 129	VE	1941	Winkelpanden
60	1.2	Veurseweg		26 - 28	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde woningen
61	1.1	Veurseweg		22	FE	Begin 20e eeuw	Villa
62	1.8	Veurseweg		117	IS	1928	Villa
63	30	Veurseweg		125	AE	v.a. 18e eeuw	Boerenerf
64	44.9	Veurseweg		285	FE	Jaren '20/'30 van de 20e eeuw	Tuinderswoning
65	27.3	Veurseweg		348	AE	17 ^e eeuw	Boerderij
66	1	Veurseweg, Voorstraat Schoolstraat Leidseweg			IS	Middeleeuws	Stedenbouwkundige structuur
67	9	Vliet, de			IS	Middeleeuws	Waterstructuur
68	41.5	Voorstraat		2 - 4	VE	Eind 19e eeuw	Woon-/winkelpanden
69	41.23	Voorstraat		56 - 58	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Woon-/winkelpanden
69	41.8	Voorstraat		8 - 10	VE	Eind 19e eeuw; waarschijnlijk oudere kern en kelder	Woon-/winkelpanden
70	41.6	Voorstraat		6 - 6a	VE	1920	Woon-/winkelpanden
71	41.7	Voorstraat		7	VE	1908	Woonhuis
72	41.9	Voorstraat		9	VE	Begin 20e eeuw	Woonhuis
73	41.10	Voorstraat		15	VE	Eind 19e eeuw	Woon-/winkelpand
74	41.14	Voorstraat		27	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Woonhuis

75	41.16	Voorstraat		29	VE	Tweede helft van de 19 ^{de} eeuw	Woonhuis
76	41.17	Voorstraat		30	VE	Laatste kwart 19 ^e eeuw	Woonhuis
77	41.11	Voorstraat		18 tot en met 24	VE	v.a. 15 ^e eeuw, ook 20 ^e eeuw	Woon-/winkelpanden
78	41.20	Voorstraat		44	VE	18 ^e /19 ^e eeuw	Woon-/winkelpand
79	41.21	Voorstraat		46	VE	18 ^e /19 ^e eeuw	Woon-/winkelpand
80	41.22	Voorstraat		54	VE	1869	Woon-/winkelpand
81	41	Voorstraat en omgeving (Schoolstraat)		alle nummers	IS	Vanaf 8 ^e eeuw	Stedenbouwkundige structuur, uitbreiding rijks beschermde gezicht
82	25	Voorwetering			IS	Voor Middeleeuwen	Waterstructuur
83	4	Wijngaardenlaan			IS	14 ^e /15 ^e eeuw	Stedenbouwkundige structuur
84	51.10	Woelwijklaan		9	OW	1953	
85	35	Zeven Provinciën / Bestevaer		ongen.	VE	1977	Stedenbouwkundige structuur

De objectnummers verwijzen naar de nummers van de omschrijvingen van de cultuurhistorische waarden. Deze zijn vanwege de hoeveelheid en totale omvang niet opgenomen als bijlage. Deze zijn digitaal opvraagbaar/raadpleegbaar.

Afkortingen categorie: AE: agrarisch erfgoed en landelijk karakter, BP: buitenplaatsen, FE: functioneel ensemble, IS; infrastructuur (water- en landwegen), OW: overige cultuurhistorische waarden, VE: visueel ensemble.

BIJLAGE IV Beeldondersteunende cultuurhistorische waarden

Beeldondersteunende cultuurhistorische waarden							
	Objectnr.	Straatnaam	Toevoeging	Huisnummer	Categorie	Datering	Type
1	51.12	Bachlaan		12	OW	1961	Villa
2	51.20	Bachlaan		6	OW	1960	Villa
3	51.21	Bachlaan		9 - 15	OW	1959	Villa's
4	51.23	Bloklaan		1 - 13, 2 - 18	OW	1956	Soc. woningbouw
5	51.22	Brouwerlaan		4 - 5	OW	1966	Geschakelde villa
6	47	Elstlaan Essenlaan Hofweg Horstlaan Laantje van Wissen Rosenburgherlaan, Woelwijklaan Koninklijke Marinelaan Veurseweg	Rondom Langs perceel	ongen. ongen. ongen. ongen. ongen. ongen. 3 130	AE	v.a. 13e eeuw	Geriefhout
7	1.3	Essenlaan		1	IS	ca. 1910	Villa
8	51.25	Essenlaan		11	OW	1929	Woonhuis
9	51.15	Grieglaan		14	OW	1966	Villa
10	43.2	Hofweg		5 - 27	FE	Eind 19e eeuw / begin 20e eeuw	Geschakelde arbeiderswoningen
11	45.6	Hofweg		49	IS	1960	Villa
12	45.3	Hofweg	achter	51	FE	Eerste helft 20e eeuw, uitbreiding 1952	Scheepswerf
13	45.7	Hofweg		51	FE	1947	Villa
14	33	IJsbaanterrein			BP	v.a. 17e eeuw	Groen structuur
15	28.5	Klopperskade		ongen.	AE	In ieder geval 17e eeuw	Polderstructuur
16	44.8	Kniplaan		5	OW	1930	Villa

17	51.8	Koninklijke Marinelaan		5 -17	OW	1949	Bejaardenwoningen
18	1.14	Leidseweg		46	IS	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Woonhuis
19	1.15	Leidseweg		60	IS	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Woon-/winkelpand
20	1.17	Leidseweg		66	IS	Eind 19e eeuw	Woon-/winkelpand
21	1.19	Leidseweg		82	IS	Begin 20e eeuw	Woon-winkelpand
22	1.20	Leidseweg		88 - 90	IS	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Geschakelde woningen
23	1.21	Leidseweg		89 - 91	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
24	1.22	Leidseweg		97 - 103	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
25	1.24	Leidseweg		105 - 109	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
26	1.26	Leidseweg		117	IS	1933	Villa
27	1.27	Leidseweg		119 - 121	IS	Eerste kwart 20e eeuw	Geschakelde Woningen
28	1.29	Leidseweg		123 - 143	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
29	1.32	Leidseweg		173 - 175	IS	Begin 20e eeuw.	Geschakelde Woningen
30	1.37	Leidseweg		231 - 233	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
31	1.38	Leidseweg		235 - 243	IS	1930	Geschakelde Woningen
32	1.39	Leidseweg		245	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
33	1.40	Leidseweg		247 - 249	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
34	1.41	Leidseweg		251 - 253	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
35	1.42	Leidseweg		271 - 275	IS	1935	Geschakelde Woningen
36	1.43	Leidseweg		300a	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
37	1.44	Leidseweg		367	IS	1933	Geschakelde Woningen
38	1.45	Leidseweg		368 - 376	IS	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Geschakelde Woningen

39	1.46	Leidseweg		402	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
40	45.5	Leidseweg		400	FE	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Vm. tabaksfabriek
41	44.6	Leidseweg	bij	518	FE	Midden 20 ^e eeuw	Schoorsteenstomp met stookhuis
42	3.4	Molenlaan		29	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
43	3.5	Molenlaan		25, 25a - 27	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde arbeiderswoningen, vm. bijgebouw
44	3.6	Molenlaan		31	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
45	3.7	Molenlaan		33 - 33a	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
46	51.19	Naussaukade / Dillenburglaan, Mozartlaan / Schubertplantsoen, Grieglaan, Thorbeckeweg / Welterdreef, Govert Flickplantsoen / Kamerlingh			OW	ca. 1960	Bruggen
47	42	Oranjeplein			VE	20-er jaren van de 20e eeuw	Stedenbouwkundige structuur
48	2.2	Papelaan		40 - 44	IS	Begin 20e eeuw	Geschakelde Woningen
49	2.5	Papelaan		51 - 53	IS	Begin 20e eeuw, mogelijk einde 19e eeuw	Geschakelde Woningen
50	2.6	Papelaan		56 (voorheen ook 54)	IS	ca. 1900	Geschakelde Woningen
51	2.7	Papelaan		55	IS	Begin 20e eeuw	Villa
52	2.8	Papelaan		57	IS	Begin 20e eeuw	Villa
53	2.11	Papelaan		67 - 69	IS	1927	Geschakelde Woningen
54	51.24	Raadhuislaan		2a - f, 4a - f, 6a - f	OW	1954	1 ^e flat Voorschoten
55	51.6	Rouboslaan		1	OW	Jaren '70 van de 20e eeuw	Verzorgingsflat
56	41.25	Schoolstraat		85 (voorheen ook 83)	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Woon-/winkelpanden
57	41.26	Schoolstraat		87	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Woon-/winkelpand
58	41.28	Schoolstraat		42 - 48	VE	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Woon-/winkelpanden
59	41.29	Schoolstraat		63	VE	Eind 19e eeuw	Woon-/winkelpand

60	41.30	Schoolstraat		101 - 103	VE	Begin 20e eeuw	Woon-/winkelpanden
61	41.33	Schoolstraat / Bakkersteeg		55 – 57 / 2 - 6	VE	Eind 19e eeuw	Woon-/winkelpanden
62	31	St. Nicolaespad	e.o.	ongen.	AE	ca. 16e eeuw	Restant groenstructuur
63	51.17	Swagermanweg		10	OW	1967	Villa
64	51.18	Swagermanweg		11	OW	1965	Villa
65	41.1	Treubstraat		13	VE	1913	Woon-/winkelpand
66	41.2	Treubstraat		15	VE	1928	Herinneringssteen
67	41.3	Treubstraat		16	VE	Eind 19e eeuw/begin 20e eeuw	Woon- winkelpand
68		Vetpad, de		1a	OW	Ca. 1930	trafohuis
69	1.4	Veurseweg		50 -64	FE	ca. 1915	Geschakelde woningen
70	1.6	Veurseweg		81	FE	ca. 1915	Villa (bollencultuur)
71	1.9	Veurseweg		149 - 151	IS	Begin 20e eeuw	Woon-/winkelpanden
72	1.10	Veurseweg		153	AE	Begin 20e eeuw	Vm. boerderij
73	1.11	Veurseweg		203	FE	1934	Villa met bollenschuur
74	1.12	Veurseweg		143	IS	Begin 20e eeuw	Woonhuis
75	44.3	Karel Doormanlaan	achter	3	FE	ca. 1940	Bollenschuur
76	44.4	Veurseweg	achter	130	FE	ca. 1940 - 1950	Bollenschuur
77	44.7	Veurseweg	achter	253	FE	Tweede kwart 20e eeuw	Schoorsteenromp
78	41.13	Voorstraat Tramstraat		26 2 – 8	VE	19 ^e eeuw / Begin 20e eeuw	Woon-/winkelpanden
79	41.15	Voorstraat Tramstraat		28 1 - 5	VE	19 ^e eeuw / Begin 20e eeuw	Woon-/winkelpanden
80	41.18	Voorstraat		34	VE	Tweede helft van de 19e eeuw	Woon-/winkelpand

De objectnummers verwijzen naar de nummers van de omschrijvingen van de cultuurhistorische waarden. Deze zijn vanwege de hoeveelheid en totale omvang niet opgenomen als bijlage. Deze zijn digitaal opvraagbaar/raadpleegbaar. *Afkortingen categorie:* AE: agrarisch erfgoed en landelijk karakter, BP: buitenplaatsen, FE: functioneel ensemble, IS; infrastructuur (water- en landwegen), OW: overige cultuurhistorische waarden, VE: visueel ensemble.

BIJLAGE V Vastgestelde gemeentelijke monumentenlijst

Objectnr.	Straatnaam		Huisnummer	Categorie	Datering	Type
GM1	Benvenutolaan		27	GM	1905	
GM2	Benvenutolaan		29	GM	1905	
GM4	Burg. Berkhoutpark		ongen.	GM		Bank en eendenvoerplaats
GM6	Hofweg		ongen.	GM		Aanlegplaats
GM7	Horstlaan		6	GM	1863	
GM8	Horstlaan		8	GM	1863	
GM9	Horstlaan		10	GM	1863	
GM11	Kerkplein		2	GM		
GM12	Knipaan		ongen.	GM		Aanlegplaats
GM13	Laan van Langenhorst		2	GM	ca. 1900	
GM14	Laan van Langenhorst		3	GM	ca. 1901	
GM15	Laan van Langenhorst		4	GM	ca. 1902	
GM16	Laan van Langenhorst		5	GM	ca. 1903	
GM17	Laan van Langenhorst		7	GM		
GM18	Leidseweg		25 - 27	GM	1925-1926	gemeentehuis
GM19	Leidseweg	naast	25	GM		Herdenkingssteen burgemeester Vernéde
GM20	Leidseweg		35	GM	ca. 1900	
GM21	Leidseweg		37	GM	ca. 1901	
GM22	Leidseweg		39	GM	ca. 1902	
GM24	Leidseweg		41	GM	ca. 1900	
GM25	Leidseweg		43	GM	ca. 1900	
GM26	Leidseweg		45	GM	ca. 1900	
GM27	Leidseweg		47	GM	ca. 1900	
GM28	Leidseweg		49	GM	ca. 1900	
GM29	Leidseweg		51	GM		
GM30	Leidseweg		53	GM	ca. 1900	
GM31	Leidseweg		94a	GM		
GM32	Leidseweg		191	GM	1850-1875	
GM33	Leidseweg		195	GM	1901	
GM34	Leidseweg		197	GM	1901	
GM35	Leidseweg		199	GM	1901	
GM36	Leidseweg		201	GM	1901	
GM37	Leidseweg		203	GM	1901	

GM38	Leidseweg		206	GM	1900-1905	
GM39	Leidseweg		208	GM	1900-1905	
GM40	Leidseweg		210	GM	1900-1905	
GM41	Leidseweg		212	GM	1900-1905	
GM42	Leidseweg		214	GM	1900-1905	
GM43	Leidseweg		216	GM	1900-1905	
GM44	Leidseweg		218	GM	1900-1905	
GM45	Leidseweg		219	GM	1858	
GM46	Leidseweg		220	GM	1900-1905	
GM47	Leidseweg		222	GM	1900-1905	
GM48	Leidseweg		223a	GM		
GM49	Leidseweg		224	GM	1900-1905	
GM50	Leidseweg		226	GM	ca 1860	
GM51	Leidseweg		227	GM	1900-1905	
GM52	Leidseweg		228	GM	1900-1905	
GM53	Leidseweg		230	GM	1900-1905	
GM54	Leidseweg		232	GM	1900-1905	
GM55	Leidseweg		256	GM	1905	
GM56	Leidseweg		279	GM	ca. 1870	
GM57	Leidseweg		340	GM	ca. 1870-1880	
GM58	Leidseweg		354	GM	1863	
GM59	Leidseweg		520	GM		
GM60	Leidseweg		521	GM	ca. 1900	
GM61	Leidseweg		522	GM		
GM62	Leidseweg		524	GM		
GM63	Leidseweg		526	GM		
GM64	Leidseweg		528	GM		
GM65	Leidseweg		529	GM	ca. 1900	
GM66	Leidseweg		530	GM		
GM67	Leidseweg		531	GM	ca. 1900	
GM68	Leidseweg		532	GM		
GM69	Leidseweg		534	GM		
GM70	Leidseweg		536	GM		
GM71	Leidseweg		538	GM		
GM72	Leidseweg		540	GM		
GM73	Leidseweg		542	GM	ca. 1910-1915	
GM74	Leidseweg		546	GM		
GM75	Leidseweg		548	GM		
GM76	Leidseweg		552	GM		

GM77	Leidseweg		553	GM	1886	
GM78	Leidseweg		554	GM		
GM79	Leidseweg		555	GM		
GM80	Leidseweg		556	GM		
GM81	Leidseweg		557	GM		
GM82	Leidseweg		558	GM		
GM83	Leidseweg		560	GM		
GM84	Leidseweg		562	GM	ca. 1915-1920	
GM85	Leidseweg		564	GM	ca. 1915-1920	
GM86	Leidseweg		566	GM	ca. 1915	
GM87	Leidseweg		568	GM	ca. 1915	
GM88	Leidseweg		570	GM	ca. 1915	
GM89	Leidseweg		572	GM		
GM3	Leidseweg (t.h.v.) Burg. Berkhoutpark	bij	25	GM		Oorlogsmonument
GM90	Molenlaan		7	GM		
GM91	Nicolaespad / hoek Leidseweg		ongen.	GM		Jachtpaal
GM92	Oude Adegeesterlaan		5 - 7	GM		
GM93	Oude Veenpad		7	GM	1877	Gemaal
GM94	Papelaan-West		97	GM	1880-1900	
GM95	Peppellaan		4	GM		
GM96	Raadhuislaan		6	GM		
GM97	Rosenburgherlaan		2	GM	ca. 1850	
GM98	Rosenburgherlaan		7	GM		
GM99	Schoolstraat		2	GM	ca. 1925	
GM100	Tolstraat		4	GM	ca. 1890	
GM101	Tolstraat		23	GM	ca. 1860	
GM102	Tolstraat		25	GM	ca. 1860	
GM104	Veurseweg		10	GM	ca. 1890	
GM105	Veurseweg		12	GM	ca. 1890	
GM103	Veurseweg		8 – 8a	GM	ca. 1890	
GM106	Veurseweg		66	GM		
GM107	Veurseweg		166	GM		
GM108	Veurseweg		226	GM		
GM111	Voorstraat		17	GM	19e eeuw, waarschijnlijk ouder	
GM109	Voorstraat		21	GM		
GM110	Wilgenlaan		9	GM		

Advies huidige gemeentelijke monumentenlijst op basis van de landelijke criteria

Eerste monumentenlijst

In 1976 heeft de toenmalige raad van Voorschoten besloten tot het onderzoeken van de mogelijkheden voor een gemeentelijk monumentenbeleid. Daarop volgend is gestart met het inventariseren van gemeentelijke monumenten. In het kader van de inventarisatie en de waardenstelling is een commissie van ambtenaren en lokale deskundigen opgericht onder leiding van onder andere W.J. Berghuijs. De selectie van monumenten uit de inventarisatielijst is uitgevoerd aan de hand van de volgende drie criteria:

- Schoonheid;
- Historisch belang;
- Kenmerkend voor Voorschoten.

Over de lijst is destijds lang gediscussieerd, maar uiteindelijk werd in september 1987 een gemeentelijke monumentenlijst vastgesteld.

Ondanks de aanwezigheid van toetsingscriteria voor de aanwijzing, is de onderbouwing voor de status van de afzonderlijke adressen niet altijd duidelijk. De redengevende omschrijvingen bieden op het punt van beschermingsgronden slechts beperkt houvast.

Monumentenlijst na 1987

Na de vaststelling van de gemeentelijke monumentenlijst in 1987 is er enkele malen een aanvullende inventarisatie uitgevoerd o.a. door Scheffer Consultancy voor het centrumgebied en later ook voor de andere gebieden waarin ook jonge bouwwerken zijn geïnventariseerd. Deze hebben ondanks uitgebreide inventarisatielijsten niet geleid tot een uitbreiding van de monumentenlijst. Vanaf het einde van de jaren '90 van de 20^e eeuw tot aan nu hebben er af en toe nieuwe aanwijzingen plaatsgevonden. Deze kwamen meestal voort uit een spoedprocedure naar aanleiding van een bouw- of sloopaanvraag.

De lijst telt nu 111 gemeentelijke monumenten.

Inhoud redengevende omschrijvingen

De ouderdom van de gemeentelijke monumentenlijst uit 1987, de bijbehorende redengevende omschrijvingen en de toevoegingen van later

datum hebben tot gevolg dat er veel verschil zit in de benaderingswijze van de redengevende omschrijvingen van Voorschotense gemeentelijke monumenten. De oude omschrijvingen zijn beknopt en geven slechts een beperkte onderbouwing van de beschermingsgrond. De bescherming geldt overigens wel voor het gehele kadastrale nummer, waardoor er weinig houvast is bij het beoordelen van ontwikkelingen bij/aan monumenten voor zowel de eigenaar als de gemeente.

De recentere aanwijzingen hebben omschrijvingen die veel dieper in gaan op het gebouw en de cultuurhistorische achtergrond, waardoor een duidelijker beeld van de bescherming en de mogelijkheden ontstaat. Deze omschrijvingen geven zowel de eigenaar als de gemeente een goed handvat bij beoordeling van ontwikkelingen aan/bij monumenten.

Herijking

Het gebrek aan duidelijke kaders of handvatten bij de beoordeling van gemeentelijke monumenten en de recent in het kader van de structuurvisie cultuurhistorie uitgevoerde inventarisatie en selectie hebben er toe geleid dat een herijking van de gemeentelijke monumentenlijst als noodzakelijk werd geacht. Ook de nota erfgoed uit 2009 sprak van een herijking van de gemeentelijke monumentenlijst en het moderniseren van de redengevende omschrijvingen.

Begin 2012 heeft de herijking plaatsgevonden. De huidige gemeentelijke monumenten is herijkt op basis van drie onderzoeken:

- a. Beschermingsstatus;
- b. Aanwijzingsgronden;
- c. Verhouding ten op zichte van de structuurvisie cultuurhistorie;
- d. Opstellen van een gemoderniseerde redengevende omschrijving.

Ad a.

Als eerste is gekeken naar de wijziging van de beschermde status van de gemeentelijke monumenten. Onderzoek toonde aan dat enkele gemeentelijke monumenten in de afgelopen jaren de status van rijksmonument had gekregen. Deze monumenten met een gewijzigde status waren nog niet allemaal van de gemeentelijke monumentenlijst afgevoerd.

Het betreft de objecten (gemeentelijk monumentnr.):

Burgemeester Berkhoutpark (GM 4)	Voederplaats en stenen bank, als onderdeel van het als rijksmonument beschermde Berkhoutpark
Horstlaan 6, 8, 10 (GM 7, 8 en 9)	Dienstwoningen Ter Horst, als onderdeel van de complexbescherming Landgoed Ter Horst
Leidseweg 223a (GM 48)	Dienstwoning Berbice, als onderdeel complexbescherming buitenplaats Berbice.
Leidseweg 557 GM 81)	Waterput, als onderdeel complexbescherming buitenplaats Ter Wadding

Ad b.

Voor dit onderdeel is gekeken naar het dossier van de aanwijzing van de gemeentelijke monumenten in 1987 en de daarin verwoordde redenen voor aanwijzing. Dit onderzoek is aangevuld met een literatuuronderzoek, onderzoek in het bouwarchief Voorschoten en het Leids archief (voor de bouwaanvragen die dateren van vóór 1925) en een bezoek ter plaatse. Deze verschillende bronnen hebben inzicht gegeven in de mogelijke stedenbouwkundige, architectuur- en cultuurhistorische achtergronden voor de aanwijzing tot gemeentelijke monumenten.

Ad c.

De uitkomsten van het onderzoek naar de beschermingsgronden zijn daarnaast getoetst aan de uitgangspunten voor de selectie zoals deze zijn gehanteerd in de structuurvisie cultuurhistorie. Ten eerste is gekeken naar de wijze waarop de gemeentelijke monumenten passen binnen de in de structuurvisie geformuleerde thema's die het verhaal van Voorschoten vertegenwoordigen. Gemeentelijke monumenten moeten immers, naast hun architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden, gezien worden als de vertegenwoordigers van de cultuurhistorische ontwikkeling van een gemeente. Het gaat daarbij om de thema's: Infrastructuur, visuele en functionele ensembles, agrarisch erfgoed en landelijk karakter, buitenplaatsen en als laatste overige cultuurhistorische waarden, die kenmerkend zijn voor een bepaalde periode of ontwikkeling.

Voor het aanwijzen van nieuwe gemeentelijke monumenten is in de structuurvisie cultuurhistorie gebruik gemaakt van aanvullende criteria. Deze zijn nadrukkelijk niet toegepast op de oude monumentenlijst. De herijkingstoets heeft alleen plaatsgevonden aan de hand van de landelijk toegepaste criteria. De aanvullende criteria zijn onderdeel van de huidige beleidsvisie en zijn gehanteerd om de uitbreiding van de monumentenlijst te beperken. Wanneer de aanvullende criteria worden gehanteerd zullen enkele extra monumenten van de gemeentelijke lijst afvallen. Over enkele jaren zal de beleidsvisie wellicht weer anders zijn, waardoor de gemeentelijke monumenten die nu afgevoerd worden, dan weer herplaatst zouden moeten worden. Dat leidt tot een inconsequentie in beleid.

Ad d.

Voor alle gemeentelijke monumenten die na de hierboven gemaakte stappen nog steeds als gemeentelijk monument worden aangemerkt, hebben een gemoderniseerde redengevende omschrijving gekregen. Deze omschrijving gaat uit van de landelijke selectiecriteria:

- stedenbouwkundige situatie en waarde;
- architectuurhistorische situatie en waarde;
- cultuurhistorische waarde;
- gaafheid en
- zeldzaamheid.

Uitkomsten herijking

Zoals aangegeven zijn alle gemeentelijke monumenten aan de drie bovenstaande stappen onderworpen en beperktere groep heeft ook de vierde stap doorgemaakt. Het onderzoek heeft ertoe geleid dat om diverse redenen wordt geadviseerd om 16 gemeentelijke monumenten van de gemeentelijke monumentenlijst af te voeren. Hieronder is aangegeven om welke adressen het gaat en wat de reden voor dit advies is.

N.B. Eén gemeentelijk monument, burgemeester van der Haarplein 4 - 10 is in 2010 afgebrand en vervolgens gesloopt. Na een afvoeringsprocedure eind 2011 is deze boerderij met zomerhuis van de gemeentelijke monumentenlijst afgevoerd.

Af te voeren gemeentelijke monumenten op basis van de landelijke selectiecriteria

Objectnr.	Straatnaam	Huisnummer	Categorie	Datering	Reden af voeren monumentenlijst	Voorstel
GM59	Leidseweg	520	GM/IS-FE	Ca. 1930	De status van gemeentelijk monument voor deze villa roept op basis van de architectuur- en cultuurhistorische waarden vragen op. Het pand met zijn krachtige hoofdvorm is karakteristiek voor de bouwperiode, maar niet zeldzaam of uitermate bijzonder. Binnen de gemeente Voorschoten komen meerdere villa's met deze hoofdvorm voor. De cultuurhistorische waarde, als woning van een tuinder, heeft een ondergeschikt belang in de totale optelsom van aanwezige waarden. Het object heeft wel een ruimtelijke betekenis voor de Leidseweg-Noord en bepaalt mede met de andere vroeg 20 ^e eeuwse bebouwing langs deze weg de beeldkwaliteit van het ensemble. Er is echter onvoldoende individuele reden om dit object de monumentenstatus te rechtvaardigen. Geadviseerd wordt het betreffende pand af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst en deze toe voegen als beeldondersteunend / 'Beeldondersteunend' - pand op de cultuurhistorische waardenkaart. Hierdoor blijft de hoofdvorm en de beeldkwaliteit voldoende gewaarborgd.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldondersteunend'
GM74/75	Leidseweg	546/548	GM/IS	1910 - 20	De status van gemeentelijk monument voor deze dubbele villa roept op basis van de architectuur- en cultuurhistorische waarden vragen op. Het pand met zijn fijnschalige architectuur is karakteristiek voor de bouwperiode, maar niet zeldzaam of uitermate bijzonder. Het heeft een ruimtelijke betekenis voor de Leidseweg-Noord en bepaalt mede met de andere vroeg 20 ^e eeuwse bebouwing langs deze weg de beeldkwaliteit van het ensemble. Er is echter onvoldoende individuele reden om dit object de monumentenstatus te rechtvaardigen. Daarnaast zijn de woningen als gevolg van de dakopbouw op nummer 546 visueel aangetast. De eenheid van de dubbele villa is verloren gegaan en de zwaarte van de dakopbouw drukt op de fijnschalige architectuur van het oorspronkelijke gebouw. Geadviseerd wordt de betreffende panden af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst en deze toe voegen als beeldbepalend - pand op de cultuurhistorische waardenkaart.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM80	Leidseweg	556	GM/IS	1915	De status van gemeentelijk monument voor deze villa roept op basis van de architectuur- en cultuurhistorische waarden vragen op. Het pand met zijn fijnschalige architectuur is karakteristiek voor de bouwperiode, maar niet zeldzaam of uitermate bijzonder. Binnen Voorschoten komen meerdere van deze villa's voor die gaver bewaard zijn gebleven dan dit exemplaar. De ontwikkelingen (schilderen gevel, nieuwe kozijnen, e.d.) aan deze villa hebben geleid tot een aantasting van de fijnschaligheid van de essentie van de architectuur. De villa heeft wel een ruimtelijke betekenis voor de Leidseweg-Noord en bepaalt mede met de andere vroeg 20 ^e eeuwse bebouwing langs deze weg de beeldkwaliteit van het ensemble. Er is echter onvoldoende individuele reden om dit object de monumentenstatus te rechtvaardigen.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldondersteunend'

					Geadviseerd wordt het betreffende pand af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst en deze toe voegen als beeldondersteunend - pand op de cultuurhistorische waardenkaart.	
GM83	Leidseweg	560	GM/IS	ca. 1920	De status van gemeentelijk monument voor deze villa roept op basis van de architectuur- en cultuurhistorische waarden vragen op. Het pand is opvallend voor de bouwperiode als vroeg moderne villa in geometrische opzet van architecten als Berlage en Brandes (Nieuwe Haagse School-architectuur). Daarmee is het één van de eerste moderne villa's binnen Voorschoten. De kwaliteit van het ontwerp is echter niet te beschouwen als toonaangevend voor de vroeg geometrische bouwstijl in Voorschoten. Daarvoor is de stijl onvoldoende ver doorgevoerd in het ontwerp. Binnen Voorschoten komen meerdere geschakelde woningen en villa's in deze bouwstijl. Het object heeft een beperkte ruimtelijke betekenis voor de Leidseweg-Noord en ondersteunt de beeldkwaliteit van het ensemble langs de Leidseweg-noord nauwelijks. Geadviseerd wordt het betreffende pand af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst en ook niet op te nemen op de cultuurhistorische waardenkaart.	Geheel afvoeren
GM97	Rosenburgh erlaan	2	GM/BP	onbekend	De boerderij is in de jaren '80 van de 20^e eeuw op de voorgevel na volledig herbouwd. De voorgevel is nog de oorspronkelijke gevel. Hierdoor heeft de boerderij onvoldoende historische waarden om deze te behouden als gemeentelijk monument. Geadviseerd wordt de boerderij af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst. De boerderij heeft een ruimtelijke relevantie en relatie met het inmiddels verdwenen kasteel Rosenburgh. Om deze reden wordt geadviseerd de locatie op te nemen op de cultuurhistorische waardenkaart van Voorschoten met het stempel beeldondersteunend. De ruimtelijk karakteristieke boerderijstructuur van het ensemble blijft daarmee voor de toekomst gegarandeerd.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldondersteunend' als onderdeel van de structuur Rosenburgh.
GM110	Wilgenlaan	9	GM/OW		De directe aanleiding voor de aanwijzing van dit gebouw als gemeentelijk monument in het verleden is niet te achterhalen. De omschreven redenen, zoals 'de eerste villa aan de Wilgenlaan' en 'een mogelijke boerderij als voorganger', zijn mager en onvoldoende inhoudelijk te onderbouwen om de status te rechtvaardigen. Daarnaast is door de vele wijzigingen aan het gebouw het oorspronkelijke ontwerp en de traditionele bouwtrant grotendeels verdwenen. Om deze reden wordt geadviseerd de villa van de gemeentelijke monumentenlijst te verwijderen. De uitbreidingen en schaalvergroting in het verleden maken ook opname in het bestemmingsplan een niet rechtvaardigbaar.	Geheel afvoeren

Op basis van de toets aan de aanvullende selectiecriteria wordt voorgesteld de navolgende objecten af te voeren van de gemeentelijke monumentenlijst.

Objectnr.	Straatnaam	Huisnummer	Categorie	Datering	Reden af voeren monumentenlijst	Voorstel
GM1	Benvenutolaan	27	GM/BP	1905	Onduidelijk is de precieze functie van de objecten. Geen zichtlocatie. Wel gaaf en architectuurhistorisch karakteristieke vormtaal.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM2	Benvenutolaan	29	GM/BP	1905		Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM55	Leidseweg	256	GM/IS	1905	Markante villa. In het verleden met ruim 100% vergroot. Oorspronkelijke ontwerp verdwenen. Grote samenhang tussen stedenbouwkundige ligging, positie op het terrein en de architectonische vormgeving.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM58	Leidseweg	354	GM/IS	1863	Cultuurhistorisch interessant object. Door de tijd is de inwendige structuur sterk aangepast.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldondersteunend'
GM65	Leidseweg	529	GM/IS	ca. 1900	Bouwhistorische waarden te verwachten. Gevels meermalen gewijzigd met behoud van oorspronkelijke indeling.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM67	Leidseweg	531	GM/IS	ca. 1900	De voorgevel meermalen gewijzigd. Bouwhistorische waarden kunnen mogelijk nog aanwezig zijn in het huisje.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM82	Leidseweg	558	GM/IS		Betreft met name de hoofdvorm van het object.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM86	Leidseweg	566	GM/IS	ca. 1915-1920	Leidseweg 570-572 bijna identiek aan deze objecten. Echter het buurblok is gaver in architectonische vormgeving.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM87	Leidseweg	568	GM/IS	ca. 1915-1920		Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'
GM106	Veurseweg	66	GM/IS		De Hoofdstructuur boeiend, maar de charme van de huidige gevel is ontstaan door toevoegingen in het verleden.	Opnemen in bestemmingsplan onder de gradatie 'Beeldbepalend'

BIJLAGE VII Rijksmonumentenlijst

Objectnr.	Straatnaam		Huisnummer	Categorie	Datering
37984	Bachlaan		20 - 22	RM	
414864	Benvenutolaan		8 - 10	RM	1856
37999	De Hoogkamer		2	RM	
37986	Donklaan		80, 80a	RM	
37988	Essenlaan		3, 5, 7	RM	
38008	Generaal Spoorlaan		24	RM	
37989	Haagwijk		4, 6	RM	
37990	Hofweg		55	RM	
37991	Horstlaan		1	RM	
38013	Horstlaan	ong. bij	3	RM	
37992	Horstlaan		12	RM	1863
38016	Kerkpad		2 - 4	RM	
37993	Kerkplein		2	RM	1868
37994	Kniplaan		3	RM	
38034	Kniplaan/Veurseweg		ongen.	RM	ca. 1800
46981	Laan van Duivenvoorde	nabij	1	RM	
46982	Laan van Duivenvoorde	nabij	1	RM	
46983	Laan van Duivenvoorde	nabij	1	RM	
46984	Laan van Duivenvoorde	nabij	1	RM	
46980	Laan van Duivenvoorde		1	RM	
46987	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46988	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46989	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46990	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46990	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46991	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46992	Laan van Duivenvoorde	nabij	2	RM	
46994	Laan van Duivenvoorde		2	RM	
46986	Laan van Duivenvoorde		3	RM	
46996	Laan van Duivenvoorde	nabij	4	RM	
46997	Laan van Duivenvoorde	nabij	4	RM	
46975	Laan van Duivenvoorde		4	RM	
46976	Laan van Duivenvoorde		4	RM	
46977	Laan van Duivenvoorde		4	RM	
46979	Laan van Duivenvoorde / Veurseweg			RM	
515015	Leidseweg	achter	25	RM	1937

37998	Leidseweg		98	RM	1866
414867	Leidseweg	nabij	219	RM	
46973	Leidseweg		219	RM	1858
414866	Leidseweg	nabij	221	RM	
414858	Leidseweg	nabij	221	RM	
414865	Leidseweg	nabij	221	RM	
414769	Leidseweg		221	RM	1775-1800
414856	Leidseweg		221	RM	1775-1800
414857	Leidseweg		221	RM	
414859	Leidseweg		223	RM	1900-1905
414862	Leidseweg	nabij	225	RM	
414863	Leidseweg	nabij	225	RM	
414860	Leidseweg	tegenover	225	RM	
414861	Leidseweg		225	RM	1600-1700
529931	Leidseweg		519	RM	1860 - 1870
37997	Leidseweg		557	RM	
37985	Lindepad		1	RM	
38000	Molenlaan		3	RM	
38001	Molenlaan		5	RM	
38002	Oude Adegeesterlaan		1	RM	
38003	S.W. Churchillweg		2	RM	
529931	Ter Wadding		20a	RM	1860 - 1870
38004	Treubstraat		21, 23	RM	
38005	Treubstraat		30, 31, 33	RM	
38011	Veurseweg	bij	3	RM	
38006	Veurseweg		125	RM	
38007	Veurseweg		215	RM	
46985	Veurseweg		290	RM	
38010	Veurseweg	bij	350	RM	
38012	Veurseweg	hoek horstlaan	ongen.	RM	
38014	Vliet en Wegen		1, 3	RM	
515016	Voorstraat		3 - 5	RM	Ca. 1910
38016	Voorstraat		11	RM	
38024	Voorstraat		12	RM	
38017	Voorstraat		13	RM	1900-1910
515017	Voorstraat		16	RM	1898
38018	Voorstraat		31	RM	Ca. 1900

38019	Voorstraat		33	RM	1870
38026	Voorstraat		36	RM	1800-1850
38020	Voorstraat		37	RM	1870
38028	Voorstraat		38	RM	1800-1850
38021	Voorstraat		39	RM	1880
38029	Voorstraat		40	RM	1825-1875
38022	Voorstraat		41	RM	1786-1787
515014	Voorstraat		41	RM	1786-1787
515013	Voorstraat		41	RM	1786-1787
38030	Voorstraat		42	RM	1825-1875
38031	Voorstraat		48	RM	
38032	Voorstraat		50	RM	Ca. 1900
38033	Woelwijklaan		11	RM	

Landelijke criteria

Cultuurhistorische waarden

1. Nederzettingengeschiedenis. Het object is van belang als bijzondere uitdrukking van een geografische, landschappelijke, beleidsmatige en/of bestuurlijke ontwikkeling;
2. Innovatieve / traditionele waarde. Het object is van belang wegens innovatieve kwaliteiten of als belangrijke representant in een traditionele ontwikkeling;
3. Sociaal-economisch / cultuurhistorisch belang. Het object is van belang vanwege de bestemming die verbonden is met bijvoorbeeld een bijzondere sociaal-historische, economische, technische, religieuze of cultuurhistorische ontwikkeling;
4. Historische waarde. Het object is van belang vanwege een plaatselijk, regionaal en/of landelijk historisch gegeven, zoals bekende bewoners, beroepen, bijzondere activiteiten en/of gebeurtenissen.

Architectuurhistorische waarden

1. Ontwerper. Het object is van belang voor het oeuvre van een bouwmeester, ingenieur, architect, interieur-, tuin- of stedenbouwkundig ontwerper, dan wel een beeldend kunstenaar;
2. Schoonheid. Het object is van belang wegens de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;
3. Detaillering. Het object is van belang vanwege het bijzondere materiaalgebruik, detaillering, constructiemethode, kleurgebruik en/of de ornamentiek;
4. Interieur. Het object is van belang vanwege het interieur of bepaalde onderdelen daarvan, of vanwege de bijzondere samenhang tussen exterieur en interieur (onderdelen);
5. Bouwstijl. Het object is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant - al dan niet met plaatselijke variaties;
6. Bouwtype. Het object is van belang als goed voorbeeld van een functionele en/of typologische ontwikkeling;
7. Bouwtechniek. Het object is van belang voor de geschiedenis van de architectuur, bouwhistorie en/of bouwtechniek;

8. (Toegepaste) kunstwerken. Het object is van belang vanwege de (toegepaste) en/of toegevoegde kunstwerken uit een bepaalde periode.

Stedenbouwkundige, ensemblewaarden en landschappelijke waarden

1. Concept. Het object is van belang als essentieel onderdeel van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch, stedenbouwkundig, landschappelijke van belang is voor Voorschoten.
2. Gegroeid geheel. Het object is van belang vanwege de situering, verbonden met de ontwikkeling/uitbreiding van Voorschoten;
3. Verkaveling. Het object is van belang vanwege de wijze van verkaveling, inrichting van de openbare ruimte en/of specifieke functies en/of de historisch-ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen en/of water (vormgeving);
4. Silhouet. Het object is van belang voor het aanzien/gezicht van Voorschoten;
5. Ensemble. Het object is van belang vanwege de situering en/of de (historisch-)ruimtelijke relaties met de omgeving, zoals groenvoorzieningen, park/tuin, wegen, water en/of bodemgesteldheid;
6. Openbare ruimte. Het object is van belang vanwege de ruimtelijke kwaliteiten;

Gaafheid/Herkenbaarheid

1. Detaillering. Het object heeft een meerwaarde vanwege de architectonische gaafheid van de detaillering van exterieur en/of interieur;
2. Hoofdvorm. Het object is van belang vanwege de architectonische kwaliteit van de samenstellende onderdelen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken en tuinaanleg e.d.);
3. Omgeving. Het object is van belang in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving;

Zeldzaamheid Het object is van belang vanwege architectuurhistorische, stedenbouwkundige, typologische of functionele zeldzaamheid, eventueel verbonden met een bijzondere ouderdom.

Aanvullende criteria

De aanvullende criteria zijn een verzwaring van de landelijke criteria op de punten uniciteit, gaafheid en maatschappelijk belang. In afwijking van de landelijke criteria vervallen de bouwhistorische waarden als selectiecriteria. De criteria zijn per cultuurhistorisch thema verwoordt en specifiek gemaakt.

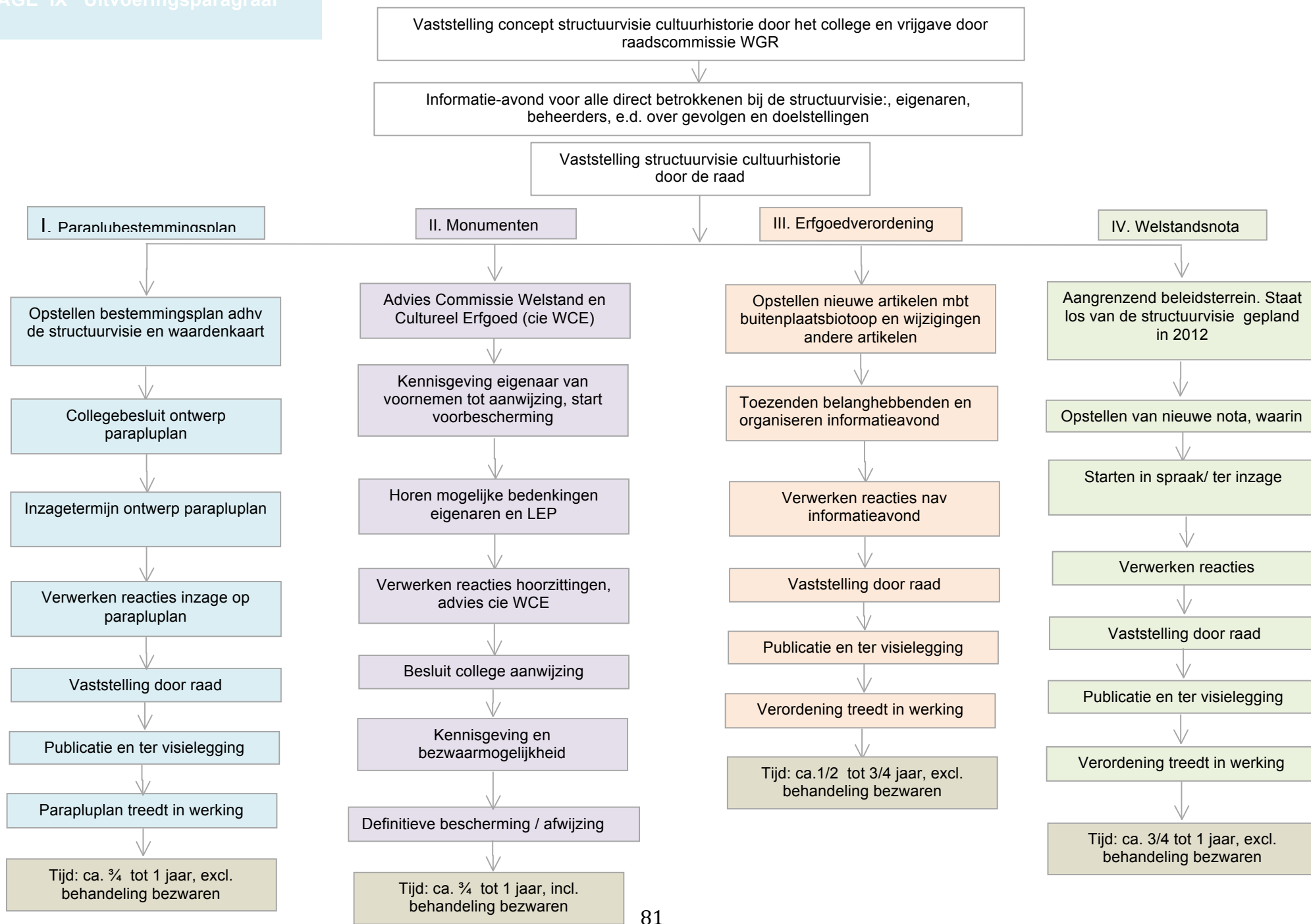
De technische staat is in zo verre een criterium dat wanneer redelijkerwijs de instandhouding van een potentieel monument niet haalbaar lijkt (gezien met het blote oog), dan geldt dit criterium zwaar. In alle andere gevallen is de technische staat geen criterium voor selectie.

Thema / type bescherming	Gemeentelijk monument (sectoraal)	Beeldbepalend (bsp)	Beeldondersteunend (bsp)
Infrastructuur	Objecten en structuren die zijn gelegen aan de historische infrastructuur en: 1. Door hun aanwezigheid het historische ontwikkelingsbeeld van Voorschoten illustreren en; 2. De structuur waaraan de objecten liggen versterken en; 3. Bijzondere cultuurhistorische waarde bezitten, waarbij de betekenis van het object voor de gemeenschap duidelijk is. Zoals bij bijzondere categorieën (scholen, boerderijen, winkelpanden) van cultureel of sociaal-economische belang voor de geschiedenis van Voorschoten en uitdrukking gevend aan de sociaal-culturele samenhang van de gemeenschap en/of; 4. Een (zeer) hoge architectuurhistorische waarde bezitten dan wel interieurwaarde hebben en; 5. Uniek zijn voor Voorschoten en; 6. Een (vrijwel) gave structuur en uiterlijk bezitten.	Objecten en structuren die zijn gelegen aan de historische infrastructuur en: 1. Door hun aanwezigheid het historische ontwikkelingsbeeld van Voorschoten illustreren en; 2. De structuur waaraan de objecten liggen versterken en/of; 3. Een maatschappelijk belang vertegenwoordigen en 4. Architectuurhistorische waarde bezitten.	Objecten en structuren die zijn gelegen aan de historische infrastructuur, door hun aanwezigheid het historische ontwikkelingsbeeld van Voorschoten en de ruimtelijke kwaliteit van de infrastructuur ondersteunen.
Ensembles (visueel / functioneel)	Objecten en structuren die in staat zijn zelfstandig en gezamenlijk een deel van het Verhaal van Voorschoten te vertellen en: 1. Die een voor veel Voorschotenaren herkenbare functie en rol hebben gespeeld en/of; 2. Bijzondere cultuurhistorische waarde bezitten, waarbij de betekenis van het object voor de gemeenschap duidelijk is. Zoals bij bijzondere categorieën (scholen, boerderijen, winkelpanden) van cultureel of sociaal-economische belang voor de geschiedenis van Voorschoten en uitdrukking gevend aan de sociaal-	Objecten en structuren die in staat zijn zelfstandig een deel van het Verhaal van Voorschoten te vertellen en: 1. Een herkenbare functie hebben gehad en/of; 2. Een gaaf visueel of functioneel ensemble vormen.	Objecten en structuren die in staat zijn zelfstandig een deel van het Verhaal van Voorschoten te vertellen en die een voor veel Voorschotenaren herkenbare functie en rol hebben vertegenwoordigd.

	culturele samenhang van de gemeenschap en/of; 3. Bijdragen aan een gaaf visueel ensemble van gebouwen/structuren die in zeer hoge mate bijdraagt aan de beeldkwaliteit van Voorschoten en; 4. Uniek zijn voor Voorschoten en; 5. Een (vrijwel) gave structuur en uiterlijk bezitten.		
Buitenplaatsen	Historische buitenplaatsensembles die bestaan uit een samenstel van hoofdhuis, bijgebouwen, tuin-/parkaanleg en andere karakteristieke buitenplaats-elementen als zichtassen, e.d. en: 1. Gelegen zijn binnen de 'Gordel van Smaragd'¹ en; 2. De herinnering aan de buitenplaatsencultuur in Voorschoten levend houden en; 3. Bijdragen aan het groene karakter van Voorschoten en/of; 4. Een aanvullende cultuurhistorische waarde bezitten en; 5. Een (vrijwel) gaaf ensemble vormen.	Onderdelen en restanten van historische buitenplaatsen, die: 1. Gelegen zijn binnen de 'Gordel van Smaragd' en; 2. De herinnering aan de buitenplaatsencultuur levend houden en; 3. Bijdragen aan het groene karakter van Voorschoten.	Onderdelen en restanten van historische buitenplaatsen die herinneren aan de buitenplaatsencultuur op een bepaalde plek.
Agrarisch Erfgoed en landelijk karakter	Historische agrarische gebieden en objecten die het agrarische Verhaal van Voorschoten vertegenwoordigen en: 1. Gelegen zijn aan de hoofdinfrastructuur en/of; 2. Gelegen zijn binnen een als zodanig herkenbaar agrarisch gebied, waarin ook nog historische structuren aanwezig zijn en; 3. Bestaan uit een vrijwel gaaf ensemble van agrarische gebouwen en/of; 4. Een aanvullende cultuurhistorische waarde bezitten en; 5. Het hoofdgebouw vrijwel gaaf is en/of; 6. Het hoofdgebouw hoge architectuurhistorische waarden bezit.	Historische agrarische gebieden en objecten die het agrarische Verhaal van Voorschoten vertegenwoordigen en: 1. Gelegen zijn aan de hoofdinfrastructuur of; 2. Gelegen zijn binnen een als zodanig herkenbaar agrarisch gebied, waarin ook historische structuren nog aanwezig zijn en 3. Het hoofdgebouw architectuurhistorische waarden bezit.	Historische agrarische gebieden en objecten die het agrarische Verhaal van Voorschoten vertegenwoordigen en gelegen zijn aan de hoofdinfrastructuur.
Overige cultuurhistorische	Alle overige cultuurhistorische waarden die niet binnen de eerder genoemde specifieke thema's passen. Voor deze	Alle overige cultuurhistorische waarden die niet binnen de	Alle overige cultuurhistorische waarden die niet binnen de

waarden	waarden geldt dat deze: 1. Bijzondere cultuurhistorische waarde bezitten, waarbij de betekenis van het object voor de gemeenschap duidelijk is. Zoals bij bijzondere categorieën (scholen, boerderijen, winkelpanden) van cultureel of sociaal-economische belang voor de geschiedenis van Voorschoten en uitdrukking gevend aan de sociaal-culturele samenhang Een rol hebben gespeeld in het dagelijks leven van Voorschotenaren en/of; 2. Kenmerkend zijn voor een tijdgeest en/of; 3. Een bepaalde periode in de geschiedenis van Voorschoten markeren en/of; 4. Een hoge architectuurhistorische waarde vertegenwoordigen en/of; 5. Een hoge ruimtelijke relevantie hebben en/of; 6. Een voor Voorschoten kenmerkende functie bezitten en; 7. Vrijwel gaaf zijn in structuur en vormgeving en; 8. Uniek zijn voor Voorschoten.	eerder genoemde specifieke thema's passen. Voor deze waarden geldt dat deze: 1. Een maatschappelijk belang vertegenwoordigen en/of; 2. Een rol hebben gespeeld in het dagelijks leven van Voorschotenaren en/of; 3. Een bepaalde periode in de geschiedenis van Voorschoten markeren en/of; 4. Een hoge ruimtelijke relevantie hebben en/of; 5. Een voor Voorschoten kenmerkende functie bezitten.	eerder genoemde specifieke thema's passen. Voor deze waarden geldt dat deze: 1. Kenmerkend zijn voor een tijdgeest en/of; 2. Een bepaalde periode in de geschiedenis van Voorschoten markeren en/of; 3. Een ruimtelijke relevantie hebben en/of; 4. Een voor Voorschoten kenmerkende functie bezitten.
---------	---	---	--

¹⁾ De term 'Gordel van Smaragd' wordt gebruikt voor het lint van buitenplaatsen langs de historische hoofdstructuur, bestaande uit de Leidseweg, Voorstraat, Veurseweg.

Literatuur en meer

Websites

<http://www.hj-jesse-architect.nl/>
<http://www.peeters.luna.nl/diversen25.htm>
<http://www.iisg.nl/ondernemers/pdf/pers-1524-01.pdf>
<http://homepage.mac.com/joostbaas/Frisoflat/index.html>
www.bonas.nl
www.nai.nl
www.cultureelerfgoed.nl, monumentenregister

Boeken, onderzoeken en archieven

Arts, A. (1993), *Uit de geschiedenis van de Laurentiusparochie te Voorschoten*, Katwijk.
Bot, Piet (2009), *Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur*, Alphen aan de Maas.
Crammen, Hans van der en Klerk, Len de (2008), *Ruimtelijke Ordening .Van grachtengordel tot Vinexwijk*, Houten.
D' Ancona, Hedy (1984), *Nederlandse architectuur en stedenbouw '45 – '80*. Amsterdam.
Deunk, Gerritjan (2002), *Nederlandse tui- en landschapsarchitectuur van de 20^e eeuw*, Voorschoten.

Gouw, J.L. van der (1971), *Voorschoten, historische studiën*, Den Haag.

Gras, Saskia (2007), *De nieuwe Ploeg. Artistieke Werkgroep in Voorburg 1951 – 1959*, Voorburg.

Huguenin-Borsje, Corrie (2005), *Huize Bijdorp*, Voorschoten.*
Ibelings, Hans (1999), *Nederlandse stedenbouw van de 20^e eeuw*, Voorschoten.

Keuning, E.J.J. de (1989), *Oude prenten en prentkaarten vertellen over Voorschoten*, Voorschoten.

Koopstra-Kraal, Jane, *Huize Beresteijn. Een geschiedenis van beren en burgers*, Voorschoten.*

Lameris, Marina (2008), *Parels van baksteen. Monumenten van Leidschendam-Voorburg*, Hollandse Rading.

Nieuwehuijse, Olivier, e.a. (2006), *Groeneveldt in Voorschoten*, Voorschoten.

Oldenburger-Ebbers, Carla S. (1998), *Gids voor de Nederlandse tuin- en*

landschaparchitectuur. Deel west; Noord-Holland en Zuid-Holland, Voorschoten.

Peeters, Joop (1998), *Even Omkijken*.

Provinciaal bestuur Zuid-Holland (1994), *Monumenten inventarisatieproject gemeente Voorschoten*, Den Haag.

Scheffer, Carla en Lit, Robert van (2006), *Boerenerfgoed. Het boerderijenboek van*

Voorschoten en Wassenaar, Meppel.

Sloof, J.H.M. (2010), *Als Linden konden praten. Een monumentale wandeling door het oude hart van Voorschoten*, Voorschoten.

* Betreft een uitgave van de vereniging Behoud Oud, Groen en Leefbaar Voorschoten voor de Open monumentendag.

Sloof, J.H.M. (1992), *Voorschotense polders en hun archieven*, Zoetermeer.

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1989), *De Hooge en Vrije heerlijkheden van Voorschoten en Veur*, Voorschoten.

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1987), *Burgemeester Berkhoutpark*, Voorschoten.

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1993), *Een historische terugblik inde geschiedenis van Voorschoten*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1994), *Een historische terugblik inde geschiedenis van Voorschoten. Deel II Voorschoten in de tijd*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1995), *Een historische terugblik inde geschiedenis van Voorschoten. Deel III Kerken en Kloosters*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (1996), *Leefbaar Voorschoten*, Voorschoten.

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (2000), *Watermonumenten in Voorschoten*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (2001), *Wonen in en om Voorschoten*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (2004), *Voorschoten, Poort tot de Vloot*, Voorschoten.

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (2005), *Religieus Erfgoed*, Voorschoten.*

Vereniging Oud, groen en Leefbaar Voorschoten (2006), *Feest*, Voorschoten.*

Vletter, Martien de (2004), *De kritiese jaren zeventig*, Voorschoten

Warmenhoven, Jos, e.a. (2006), *Nieuw Leven voor oude bollenschuren*, Lisse.

Archieven

- Rode mappen op het gemeenhuis van Voorschoten, Afdeling ruimtelijk beheer. Betreffende een inventarisatie van erfgoed in Voorschoten d.d. 1989.
- Bouwarchief Voorschoten 1811 – 1925, Regionaal Archief Leiden.
- Bouwarchief gemeente Voorschoten.

Verder MET DANK aan

- De leden van het Lokaal Erfgoed Platform: mw. J. Koopstra, de heer S. Dessens, de heer P. Winkel, de heer D. van der Kooij, de heer R. Posthuma en de heer D. Meulenmeester (in memoriam),
 - Mw. C. Scheffer,
 - Gemeentearchivaris de heer A. Stolk
- voor het mondeling overdragen van kennis over de cultuurhistorie van Voorschoten, het mogen inzetten van deze kennis voor de structuurvisie en het ondersteunen van het archiefonderzoek.